

Tarih Felsefesi¹

Leon Pompa

Tarihçiler insanın geçmişi, ne olduğu ve onun nasıl ve niçin olduğu ile ilgilenirler. Fakat geçmiş zor bir çalışma konusudur. O, algı eriminin ötesinde ve algının yetkinleştiği bilginin ölçütünü sağlamada başarısız olduğu sonuçlara yol açabilen araştırmanın özel metodlarını gerektirir. Onun içerikleri hemen hemen sınırsızdır ve tarihinin savlarını doğru diye etkileyebilen, seçim kararlarını gerektirdiği için ayrıntının daha büyük ve daha küçük düzeylerinde çalışılabilir. O, bireysel geçmişin eylem deneyimlerini ve bizim herhangi bir doğru açıklamaya ulaşip ulaşamayacağımızdan ya da onları anlayıp anlamadığımızdan emin olamayacağımız kendimizinkinden yeterince farklı olabilecek toplumlari içerir. Sonuçta tarihçiler bulgularını, savlarının epistemolojik durumunu da etkileyebilen formlarda açıklamak zorundadırlar. Modern tarih felsefesi tüm bu zorluklarla ilgilenmektedir. Öncelikli sorun, objektif doğruluğa ulaşmak için tarihçilerin yeteneğinin araştırmanın her bir alanında ortaya çıkan zorluklarca ne kadar etkilendiğinin saptanmasıdır. Bu, bu bölümde, tarihçilerin kendilerine en azından felsefi bakımdan daha fazla problematik olduğunu düşündükleri aktiviteler ve muamelelerin şartırtıcı yönü ile birlikte başlayan merkezi soru olacaktır.

1. Tarihsel Gerçeğin Bilgisi

Tarihçiler, bireysel olayların, savaşların ve olayların geçmişte gerçekten olduğu; doğru tarihsel ifadelerin ya da tarihsel gerçeklerin bu olayların bazıları hakkında ifadeler olduğu; ve onlar için yeterli delil olduğu bilinen bu ifadelerin şimdi uygun olduğu gibi üç iddiayı içerdiği için, realist bilgi görüşünü genelde kabul ederler. Böylece, Napolyon'un Waterloo Savaşını kaybettiğini bildiğimiz zaman, belli bir olayın, yani Napolyon'un savaşı kaybetmesinin, geçmişte olduğunu biliriz. Onun olduğunun doğru olduğunu bildiğimiz için bunu biliyoruz ve onu bildiğimizi iddiamızı haklı çıkaran yeterli delil şimdide de olduğu için ifadenin doğru olduğu ifadesini bildiğimiz için biliyoruz. Fakat bu üç aşamalı kavrayış yanıltıcı derecede basit ve her aşamada doğruluğunu sorgulamaktadır. Sırasıyla bunların her birini düşüneceğim.

Hiçbir suretle gerçek geçmiş olmadığı hakkında kararsız olmak için nedenimiz olsaydı tüm bu görüşlerin riskte olacağı açıktı. Böylesi bir neden, anlaşılan önceki

¹Pompa, Leon, *The Blackwell Companion to Philosophy*, edited by, Nicholas Bunnin ve E.P. Tsui- James, 1998, s. 415- 441.

zamanların “belleklerinin” tam bir erimine sahip olan bir nüfusla dünyanın beş dakika önce varoluşuna başlamasının mantıksal olarak mümkün olduğuna dikkat çeken Bertrand Russell tarafından ilk kez ileri sürüldü.² Fakat dünya beş dakika önce varoluşuna başlamış olsaydı, sadece belleklerimizden çoğu değil aynı zamanda tarihsel bilgimizin hemen hemen tamamı da yanlış olurdu. Şimdilik bize uygun delilin cazibesıyla, genelde tarihçilerin yaptığı gibi, bu sonuçtan kaçınabileceğimiz düşünülebilirdi. Fakat bu tarihçilerin geçmiş için delil olarak düşündüklerinin tamamını içerdiği için, her şeyin olduğu gibi şimdi olacağı hususuna, varsayımına göre, yardım edemeyecektir. Böylece, beş dakika önce geçmiş olmasaydı, geçmiş için delil olarak düşündüğümüz hiçbir şey gerçekten onun için bir delil olamazdı.

Russell bizim geçmişe dair olamayacağımız bir şekilde şimdi hakkında ifadeler sağlayan gerçeklikle, algı aracılığıyla, doğrudan doğruya bilgilendirildiğimize inandığı için, geçmişin doğru olduğunu kabul ettiğimiz ‘bilgisinin’ zihnin şimdiki içerikleri hakkında ifadelere dönüştürülmesi gerektiğini ileri sürmek için ciddi bir şekilde bu varsayım ile uğraştı. Varsayım çok sayıda itirazlara maruz kalmaktadır,³ fakat ben tarihsel delilin doğasının önemli özelliklerine dayanan biri üzerinde yoğunlaşacağım. Bu itiraza göre, ister dünya beş dakika önce meydana gelmiş olsun ister onun meydana gelip gelmediğini bilmeyelim, mevcut delil geçmiş varolmamış olsaydı olduğu şey olamayacağı için, bu varsayımın olanağından anlaşılabilir.⁴ Bu itirazın gücünü anlamak için iki noktaya dikkat etmek gereklidir. İlk olarak, o ‘geçmişin zorunlu kıldığı’ ya da ‘geçmişten bahseden’ dönemler olarak adlandırılan şeyleri içeren tarihsel ifadenin en önemli özelliğidir. Bunlar ‘bazı mevcut konu ya da olaya doğru uygulaması mantıklı olarak bazı önceki konu ya da olayın bir referansını içeren’ dönemlerdir. Böylece herhangi bir kişiyi bir yara izine sahipmiş gibi tasvir etmek için onun daha önceki bir zamanda bir yaradan acı çekmiş olması zorunludur.⁵ İkinci olarak, tarihsel delilin bir parçası olarak bazı insan yapımı şeylerin kullanımı böylesi geçmişin zorunlu kıldığı dönemlerin kullanımını gerektirir. Böylece tarihçi Gladstone tarafından yazılmış bir mektup gibi bazı dokümanları tasvir ettiği zaman, geçmişin zorunlu kıldığı açıklamayı yapıyordu. Çünkü o Gladstone’nun bu mektubu yazması gibi, geçmişte olan bazı olayları zorunlu kılan bir tanımlamayı şimdide varolan dokümanda kullanıyordu.⁶ Böylece tarihsel delil olarak kabul edilen dokümanların betimlemelerinin geçmişin zorunlu kıldığı doğası göz önüne alındığında, çürütme bizim tarihsel delilin geçmişin zorunlu kıldığı kavrayışıyla şimdimizi savunamayacağımızı ve bu varsayımın doğru olabileceğini kabul edemeyeceğimizi iddia etmenin bir formuna götürür.

Bununla beraber, tarihsel delilimizin mevcut algısını içerdiği için, ondaki her şeyin bizim için aynı kaldığı sonrakinin bir parçası olduğundan, dünya varoluşuna beş dakika önce başlamış olsa bile, bunun Russell’in varsayımlarını çürütmek için

2 Russell, B. 1921: *The Analysis of Mind*. London: George Allen ve Ulwin, s. 159-160.

3 Danto, A. C. 1965: *Analytic Philosophy of History*: Cambridge University Press, s. 83-84.

4 Gorman, J. L. 1982: *The Expression of Historical Knowledge*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s.

27.

5 Danto, A. C. a.g.y., s. 71-72.

6 Gorman, J. L., 1982, a.g.y., s. 56-58.

başarısız olduğu görülebilir. Böylece 'zorunlu kılan' olaylar olmasa da, biz şimdiki insan yapımı şeyleri geçmişİ zorunlu kılan dönemlerde betimlemeye devam edebiliriz. Gerçekte, bununla birlikte, çürütme doğrudur. Çünkü Russell bizim varsayımında anlatılan şüpheyi anlamamızı sağlamak amacıyla, geçmişin var olmamış olabileceği - bize beş dakikasını söyleten- önceki zamanın bazı dönemlerinin gerçekliğini gözönüne almak zorundadır. Bu onun geçmişin zorunlu kılan anlatımlarının, yani geçmişteki beş dakikadaki bazı şeylerin mevcut şimdideki şeylerle ilgili olduklarının, doğru olduğunu gözönünde bulundurmak zorunda olduğu anlamına gelir. Fakat bu böyle ise, o diğerlerinden ziyade tam olarak aynı çeşide sahip olanları ve tam olarak aynı ölçütü sağlayanları, bazı geçmişin zorunlu kılan dönemlerinin gerçekten geçmiş için anlama sahip olduğunun nasıl mümkün olduğunu göstermek zorundadır. Fakat bu gösterilemez. Çünkü ölçütün tutarlı kullanımı sadece tarihsel düşünce için değil aynı zamanda herhangi bir uygun düşünce içinde gereklidir. Böylece şüphecî sorgulama geçmişin bazı dönemlerinin gerçekliği hakkında bir sorgulama olarak değil fakat yalnızca geçmişin bütün gerçekliği hakkında bir sorgulama olarak iddia edilebilir; fakat bu kaybedilmekten çok uygun bir varsayımın yapılmasını gerektiren, gerçek geçmiş (beş dakika) ve gerçek olmayan geçmiş arasındaki karşıtlık için kendi yenilgisini olabilir.

Şimdiye dek, bu yüzden o noktada gerçek geçmiş olduğuna şüphe etmek için hiç bir nedeni yoktur. Fakat realizm tarihçilerin kendilerini adadıkları geçmişin aynı zamanda bağımsız bir geçmiş olduğU, diğer bir deyişle, *onları bilip bilemeyeceğimize bakılmaksızın* meydana gelmiş olaylarla dolu bir geçmiş olduğU görüşünü içerir. Tarihçiler görevlerinin geçmişİ yaratmak değil bu geçmişin içeriklerini keşfetmek olduğunu düşünürler. Bu görüş, bununla birlikte, şimdi genellikle 'yapısalcılık' olarak bilinen bir teori aracılığıyla, idealist bakış açısından sorgulanmaktadır.⁷ Yapısalcı tez tarihçilerin geçmiş hakkındaki hakikatleri bilme istediğini kabul eder. Fakat bunlarla ilişkili olan geçmiş, bizim genelde onu anladığımız gibi gerçek geçmiş değildir- yani keşfi bekleyen gerçek olaylardan bağımsız bir geçmiş olarak; mevcut delillerden oluşturduğumuz herhangi bir şey olarak var olan 'tarihsel' geçmiş gibi görülür. Bundan dolayı, yeni bir delilin sahibi olsaydık ve onu farklı bir şekilde kursaydık, sadece bilğimiz değil aynı zamanda tarihsel geçmişin kendisi de değişirdi. Fakat bu böyle olsaydı, realizmdeki doğru ve geçerli olarak tanınan tarihsel inanç ve onu doğru kabul eden bilgi anlayışı yanlış olurdu.

Bu iddia için verilen temel neden gerçek geçmiş artık varolmadığı için tarihçilerin tanımlarının doğrulanmasında bir role sahip olamayacağıdır. Bundan dolayı, tarihçilerin görüşe açtığı geçmişin kendi içinde olabileceği gibi bir geçmiş olmadığı fakat sadece kendi gücüne bağılı olarak delil hakkındaki inançlarımızı açıklamak için birinin varolduğu iddia edilir. Tarihçilerin bilğimizden bağımsız olarak var olan geçmişİ keşfettikleri fikri, bu yüzden mevcut delilleri anlatan sadece bir anlam olarak var olan geçmiş fikrinin lehine reddedilir.⁸ Bu görüşün bilimsel **anti-realizmin** bazı

7 Nowell, Smith, P. 1977: *The constructionist theory of history*. History and Theory, 16, 4.

8 Goldstein, L. J. 1976: *Historical Knowing*. Austin, Texas: University of Texas Press.

- 1977: *History and the primacy of Knowing*. History and Theory, 16, 4.

formları ile benzerliğe sahip olduğuna, burada sürdürülmemesine rağmen, belirtilmelidir.

Yapısalcılık, tarihsel ifadeler bizim artık algılayamayacağımız geçmiş hakkında olduğu için, ontolojik durumu hakkında bazı problemlerin olduğu, Russell'ın yaptığı gibi benzer bir varsayımı içerir. Fakat bu çok şüpheli bir sanıdır. Hem günlük hem de bilimsel, bilginin çoğu çeşidi, geçerli bir şekilde gözlemlenemeyen şey üzerinedir. Belleğimiz, örneğin, bizim şimdi algılayamayacağımız şey hakkındadır. Böylece, inancımızda ışık hızı ya da nötronların varoluşu üzerinedir. Bu yüzden, gözlemlenemez olan herhangi bir şey hakkındaki bir ifadenin bağımsız bir gerçeklik hakkında olamayacağı durumu olsaydı, gerçek varlıklar olduğunu farz ettiğimiz şeyler hakkındaki ifadelerin eriminin anlamlandırılan bağımsız varlıklar hakkındaki ifadelerin erimi aracılığı ile değiştirilmesi gerekirdi. Basit bir durumu yorumlarsak, bir kişinin II. Kraliçe Elizabeth'in taç giyme töreni giysisinin rengini bildiğini iddia etmek için nedeni, diğerinin nedeni onun kraliyet terzisinin sipariş defterine başvurmakta olduğu olurken, yani o tarihsel araştırmayı üstlenmektedir, onun nedeni taç giyme töreni gününde onu görmüş olduğunu hatırladığı olabilir. Yapısalcı tanım doğru ise, her biri sadece oluşturduğumuz bilgimizdeki biçimle ilişkili olarak var olan bir giysi hakkında olacağından dolayı, iki iddia aynı giysi hakkında olamaz. Böylece hakkında iki farklı şekilde bilebileceğimiz bir elbise, normalde bizim düşündüğümüzden ziyade, biri 'tarihsel' geçmişin bir parçası olarak ve diğeri 'anıtsal' geçmişin bir parçası olarak yaşayan iki elbise olacaktır. Bu sonuç, üstelik, algıda mevcut olan şeyin basit bilgisinin ötesinde olan bilgimizin farklı türlerinin tümünün bileşenlerine uygulanacaktır. Böylece geçmişte hatırladığım kitap sadece onun yeniden kurduğum tarihinden değil aynı zamanda kimya ya da fiziğe uygun teorilerin aracılığıyla analiz edilebilen geçmiş fiziksel ya da kimyasal özelliklerinden de farklı olacaktır. Fakat bu durumda geçmiş kimyasal özelliklerini oluşturduğumuz nesne bizim tarihsel varoluşunu oluşturduğumuz nesneden farklı bir nesne olacağı için, muhtemelen onu saptamamız için bu nesne hakkındaki tarihsel düşünmemizde bize yardım eden bazı geçmiş nesnelerin kimyasal özelliklerinin bilgisini kullanamayız. Böylece realistlerin inandıkları gibi, farklı özellikleri farklı araştırma türlerince bilinebilir olan bir ve benzer gerçeklikte var olan nesnelere ziyade, her biri araştırmanın biçimine bağlı, çok farklı gerçekliklerde 'varolan' farklı nesnelere olur.

Bu tez gerçek dünyamızın görüşü ile kesinlikle uyuşmaz. Fakat felsefenin olağan inancı göz ardı etmemesi gerekirken, onun tarafından tamamen yönlendirilemeyeceğinden dolayı bu muhtemelen çok önemli değildir. Önemli olan, bu varlık olarak tek bir gerçeklik hakkındaki tüm bilgimizi düşünmek zorunda olduğumuz koşuluyla uyuşmamasıdır çünkü, böyle yapmadıkça, farklı disiplinlerimizin sonuçlarını bir diğerine anlatamayız. Yapısalcılık ve onun dayandığı güçlü bir doğrulama bu koşulla uyuşmayan sonuçlara götürdüğünden dolayı reddedilmelidir. Bununla birlikte, bunlar yapısalcıların önerdiği şekilde argümanın kullanımını aracılığı ile ulaşılan tarihsel bilginin ilkesini göstermez. Onlar yalnızca argümanların çok farklı şekillerinde bilebileceğimiz gerçek geçmiş hakkında ziyade özellikle bazı 'tarihsel' geçmiş hakkındaki ifadelerle sonuçlandırılmasına inanmak için hiçbir nedenin olmadığını gösterirler. Onların bunu nasıl yaptığı yukarıda gösterilen şekilde geçmişi zorunlu kılan dönemlerde tarihsel delil için tanımlanmış olma gereksinimini vurgulayan bir

tanımda gösterilmektedir.⁹ Tarihçi araştırmasını doğru olarak tamamladığı ve doğruluk için gözden geçirdiği zaman, "Burada, bizden önce..... mektup Gladstone tarafından yazılır." gibi gerçekliği Gladstone'un mektubu yazdığını hem zorunlu kılan hem de gerektiren açık bir ifadenin sahibi olacaktır. Böylece o noktada geçmişçi zorunlu kılan delişel ifadeler ve öncekinin etkisi ile sonrakini doğru olarak belirtebileceğimizden dolayı tarihsel ifadeler arasında karşılıklı zorunluluk ilişkisi vardır.

Fakat bu delişel ifadelerin, doğru ise, gerçek geçmiş hakkında nasıl doğru tarihsel ifadeler zorunlu kıldığını gösterirken, o bir üçüncü ve son septik şüphe için meydanı terk eder. Gladstone'un mektubu gibi bir delişel ifadeye ulaşmak için, hem bir yorum teorisi kullanmamız hem de onun doğru olduğuna ikna edilmiş olmamız gerekir. Çünkü verilen örnek İngilizce olduğu için, bizim tam olarak doğru bir dili kullanıyor olduğumuzu kabul ettiğimiz yerde, bu İngiliz konuşmacılarca sık sık gözardı edilen bir noktadır. Fakat delişel ifadenin bizim anlamadığımız bazı dillerde olduğu durumunu göz önüne alırsak yorumlama teorisinin kullanılır olduğu gerçeği açık olur. O zaman dokümanın dilini çevirebilmemize olanak sağlayan sözlüklere ve gramer kitaplarına ihtiyaç duyarız. Pratikte böyle olabilmesine rağmen, tarihçiler eski dokümanlarla ve nispeten bilinmeyen dillerle uğraştıkları zaman bu elbette güçtür. Fakat bu yorumlama teorisinin, apaçık olmasa bile, daima geçerli olduğu gerçeğini açıklar.

Bununla birlikte, şimdi ortaya çıkan septik şüphe kullanılan yorumlama teorisinin geçerli nedeni ile ilgilenir. Çünkü **dil felsefesindeki** yeni çalışma kullandığımız herhangi birinden ziyade çoğu yorumlama teorisinin daima olabilirliği olduğunu göstermektedir. Bu özellikle geçmiş ile ilgilenirken, gerçek geçmişçi zorunlu kılan ifadelere sahip olduğumuz iddiasını haklı kılmamıza olanak sağlayan doğru yorumlama teorilerinden birini kullanıyor olduğumuz inancı ile içeriği basit bir şekilde açıklayamayacağımız anlamına gelir. Bu inancı destekleyen bazı nedenlere ihtiyaç duyarız. Böylece, Gladstone'un mektubu örneğine tekrar dönersek, bu bizim Gladstone kelimesinin belirli tarihsel bireyin adı olarak düşünülen yorumlama teorisine sahip olduğumuzun bir ifadesidir. Üstelik, 'Gladstone'u kullanmamız 'Disroeli' ve Kraliçe Victoria gibi diğer bir çok benzer şekilde işlevi olan isimlerin kullanımına birleştirilir. Eğer biz 'Gladstone' kelimesinin yorumunda hatalıysak, aynı şekilde tüm bu birleştirilen isimlerde de hatalı olacağız. Şüphe bu yüzden basit bir şekilde tek bir ismi belli bir şekilde yorumlayan doğrumuz hakkında fakat bu ve birçok diğer isimlerin yorumunu etkileyen tüm teoriye dayanan doğrumuz hakkındadır.

Kullandığımız herhangi bir yorumlama teorisini temellendirme ile ilgili bu şüphe, geçmişçi zorunlu kılan dönemlerin kullanımı, şimdinin bilgisi olarak düşündüğümüz şeylerin çoğu geçmiş hakkındaki hakikatleri içerdiği için, sadece geçmiş bilgimize değil fakat mevcut bilgimize de bir tehdit sağlar. Örneğin; biz kendimizi sayısız şekillerde birbirine bağlanan kişisel, toplumsal tarihlere sahip olarak düşünürüz. Tabii ki, böylesi inançlar kişisel benzerlik kavrayışındaki önemli bir öğeden oluşur. Böylece 1914-18 savaşının olduğu doğru olmasaydı, savaşa ilişkin içeriten insanların kişisel tarihlerinin tüm bu parçası yanlış olurdu. Bu yüzden, şimdiki dek şimdiki bilgimizin çoğu geçmiş hakkında iddialar içerdiği için, aynı şekilde septik tehdit tarihsel bilgiye

kadar mevcut bilgimizin çoğunu tehdit eder. Bu şüpheye tek mümkün cevap mevcut yöntemlerimizin geçmiş hakkındaki iddiamızda tutarlılığa götürdüğü gerçeğine işaret etmektir. Gladstone hakkındaki iddialar Disraeli, İrlanda ile ilgili problem vb. hakkındaki iddialara bağlanırlar. Fakat yalnızca tutarlılığa başvurma yorum teorisinin temellendirilmesinde yetersizdir. Çünkü bizim şimdi kabul ettiklerimizle uyuşmayan eşit ölçüde tutarlı iddialara götürülen olası yorumlama teorileri vardır.

Temel Tarihsel Gerçeklerin Çerçevesi

Yorumlama teorimiz için temelledirme ile ilgili şüpheye karşı çıkmanın diğer bir şekli, farklı bir yolla ulaşılan geçmişin bilgilerini birleştiren teorileri desteklemektir. Örneğin; delilin sınanmasından önce, tarihçinin Gladstone'un yaşadığını önceden bildiğini gösterilebilseydi, Gladstone kelimesinin bu tarihsel bireyin adı olduğu bilgisini yorumlama teorisinin kullanımını temellendirmek için kullanırdı. Problem o zaman tarihçinin Gladstone olarak adlandırılan bir bireyin var olduğu ve mektubu onun önünde yazdığı kanısına varmasını mümkün kılan yorumlama teorisini nasıl savunması gerektiği değil fakat karar verilmesi gereken çok daha basit problem tarihçinin mektubun yaşadığını önceden bildiği Gladstone tarafından yazıldığını ya da onun bazı başka kişilerce, muhtemelen sahteleşmiş, yazılıp yazılmadığını gösterip gösteremeyeceğidir.

Fakat şüphecinin neyi sorguluyor olduğu: geçmişte ne olduğu hakkında en azından bazı şeyleri bildiğimizi belirtmekle aynı anlama gelen, şu anda, bu çürütmeyi desteklemenin nasıl mümkün olduğudur. Burada ihtiyacımız olan şey, *yorumlama teorisi altında delilden hareketle argümandan bağımız olarak*, bu şekildeki bir bilgiye nasıl sahip olabileceğimizin bir tanımıdır. Diğerleri bu konu hakkında yazmadıkları için, ben burada geçmiş bilgimizin bazısının gerçekten geçmişten gelmekte olduğu -diğer bir deyişle, onun toplumlarda uygun kurumsal mekanizmalarla iletilen, geçmişten şimdiye, ve böylece bir toplumda var olduğundan dolayı, tarihçinin yorumlama teorisini destekleyen temel gerçeklerin bir çerçevesinin bilgisine sahip olduğunu düşündüğüm benim kendi önerime başvurmak zorundayım.¹⁰ Böylece, Gladstone'un varoluşunu yorumlama teorisi adı altındaki delilden hareketle göstermek yerine, tarihi varoluşunun önceden doğru kabul edildiği yorumlama teorisi için gerekçe olarak Gladstone'un varoluşunun miras bırakılan bilgisini alır. Bu görüşte, Gladstone'un varoluşu hakkındaki şüpheyi düzenleme konusunda böyle bir delili yorumlamak için herhangi bir girişim ve böyle bir şüpheye izin vermiş gibi görünen herhangi bir yorumlama teorisi temellendirilmemiş olarak reddedilir. Önerilen şey, bu yüzden, yorumlama teorimizin geçmişin bazı tarihsel elde edilmiş bilgisini doğru kabul ettiği için gerekçelendirilmesidir. Tarihiye miras kalan bilgimizin bir bölümü olmayan geçmiş hakkında yeni gerçekleri keşfetmesi için onu kullanma hakkı verilir.

Bununla birlikte, Crimean Savaşının olması gibi, ona göre hiçbir inancın düzeltilme olanağından temelde muaf olmadığı bu önerinin, mevcut tarihsel inançlarımızın önemini içerdiği için, yaygın olarak kabul edilen **yanlışlamacı**

bilgi teorisi ile uyuşmadığına dikkat edilmelidir. Fakat yanıtlamaya cevap Crimean Savaşının asla meydana gelmediği **mantıksal olasılık** olmasına rağmen, onun bir *epistemolojik* olasılık olmadığı olmalıdır. Çünkü Biz yalnızca bazı gelecek tarihçilerin tam olarak çerçevesi çizilmiş teori çeşidini kabul etmeksizin savaşın asla olmadığı iddiasını haklı çıkarmayı denediği yöntemleri tahmin edebilirsek onun bir epistemolojik olasılık olduğunu kabul edebiliriz. Fakat eğer o bunu yapamazsa, o yorumlama teorisi ve bu yüzden geçmişteki bilgi iddiaları hakkındaki septik şüpheyi çözümlenmiş olacaktır.

2. Açıklama ve Anlama

Tartışma şimdiye dek tarihçilerin geçmişte gerçekten neyin meydana geldiğinin bilgisini ortaya çıkarabilecekleri inancına destek verir. Fakat çalışmalarının büyük bir kısmı neyin meydana geldiğinin açıklanmasıyla ilgilidir. Bunu yapmanın uygun yolunun çözümlenmesi onların 'bilimsel' açıklamaları sunmak zorunda oldukları ya da onların anlamının hümanistik yapısına odaklanmak zorunda oldukları gibi iki çelişen bakış açısını içeren daha büyük bir tartışmanın kaynağı olmaktadır. Tarihteki açıklamaların doğa bilimlerindeki gibi benzer biçime sahip oldukları ya da sahip olmaları gerektiği görüşü neyin herhangi bir şey için açıklama olduğu hakkındaki 11 geliştirilmiş genel bir tez olan **bilim felsefesindeki** (1902-94) Karl Popper'in çalışması üzerine çalışan Carl Hempel (d. 1905) tarafından özellikle güçlü bir şekilde geliştirildi.

Sonradan koruma yasası modeli ya da tümden gelimli-nomolojik teori olarak bilinen bu tez, bir olayı açıklamanın onun tahmin edilebilir olduğunu göstermek olduğu; ve gösterilmiş olanın tahmin edilebilir olduğu bir olayın nedensel yasaların bazı gruplar altında sınıflandırılabilir olduğunun gösterilmesi gerektiği gibi iki noktayı içerir. Böylece, tarihçiler genellikle - 19. yy'da Avrupa'da politik üstünlük için ulusal rekabetin gelişmesi ya da Batı Avrupa'nın sanayileşmesini sürdürmek için yeni ham madde kaynakları ve yeni marketler için ortak gereksinim gibi - belirli nedenlerin birleşimi hususunda, 1914-18 savaşı gibi, belirli olayların oluşumunu anlatmalarına rağmen, bu sadece belirtilen belirli olaylar her ne zaman politik üstünlük için ulusal rekabetler, yeni hammadde kaynakları, yeni marketler ve savaşın çıkması gibi bir gelişmenin sonucu nedensel yasa ya da yasaların örnekleri olursa bir açıklama olabilir. Hempel bu örnekte bahsedilen genellemeler çeşidinin bir anlamda onların istisnasız kavradıkları yasalar olmadıklarını ve tabi ki, uygun bir şekilde desteklenen nedensel yasaların tarihçiler tarafından, olacak olursa, nadiren kullanıldığının farkına vardı. Bu sebeple onların ilgili yasaların aşağı yukarı belirsiz işaretlerini önerdiklerini ve daha ileriki zorunlu deneysel araştırma için tamamıyla desteklenmiş bir açıklamanın gerektirdiği kadar onları belirleyen yolu işaret ettiklerini iddia ederek, tarihçilerin gerçekten 'açıklama taslakları' olarak verdiği açıklamalara başvurdu. Bu tanımda, bu yüzden, tarihsel açıklamalar fiziksel bilimlerde bulunmuş olanlar gibi aynı formun

11 Hempel, C. G. 1959 (1942): *The function of general laws in history*. In P. Gardiner (ed.), *Theories of History*, New York: The Free Press.

tamamlanmamış açıklamalarıdır. Koruma yasası modelinin gücü onun birinin herhangi bir açıklamadan beklediği bir özelliği tatmin ettiği, yani, diğer bazılarında ziyade bir olayın niçin meydana geldiğini açıklamak zorunda olduğudur.¹²

O bunu bir olayı nedensel yasalar altında sınıflandırma ile yapar, çünkü o bir olayın niçin meydana gelmiş olmak zorunda olduğunu gösterir. Bununla birlikte, bu onun önerdiği açıklama türünün belirleyici olduğu ve bunun, göreceğimiz gibi, çok güçlü itirazlar için başlıca vurgulanan neden olduğu anlamına gelir. Teoriye olan itirazlar iki bölüme ayrılır. İlki tarihsel anlatımların, gerçekte, ona uymadığını vurgulayanlardır. Bu çeşide birçok itiraz olmaktadır,¹³ fakat bunlar kesin olamaz. Teori bunun tamamen desteklenen açıklamanın almak zorunda kaldığı form olduğunu iddia ederse, tarihsel açıklamaların bu formu almadığı itirazları tarihçilerin tamamen desteklenmiş açıklamaları önermede başarısız oldukları cevabıyla karşılaşılabılır. Bu sebeple, ben tarihin ana sorununun öyle ki teorinin temelinde yanlış olduğunu iddia eden ikinci çeşidinin itirazları üzerinde yoğunlaşacağız.

Tarihçiler ile özellikle güçlü bir şekilde düşünülmekte olan bu itirazların ilki, teorinin olayların biricikliği ve tarihteki belirleyici özelliği olan bireyleri tanımadığı başarısız olduğudur.¹⁴ Yalnızca bir 1914-18 savaşı vardı ve olabilir. Böylece tarihçiler bu biricik olaya neyin neden olduğunu açıklamada başarılı olursa, bu, gündemdeki yasalar biricik olaylardan çok olayların farklı çeşitleri arasında olduğu için, koruma yasası kanununun gereklerine uymakla olamaz.

Fakat biriciklik iddiası daha çok sorudaki biricikliğin çeşidine dayandığı için, dikkatli düşünülmüş olmalıdır. Koruma yasası kanunu, örneğin 1914-18 savaşının oluşu gibi, açıklamasını sunduğu olayların biricik olduğunu yadsımaz. O, tabii ki, bu olayların, biricikliğine rağmen, şeylerin çeşitliliğini yasalar altında sınıflandırabilmek için genel terimlerde tanımlanabilir olduklarına ısrar etmelidir. Fakat olaylar oldukları belirli olaylar olmada biricik olmalarına rağmen, bizim onlar hakkında herhangi bir şey söyleyebilmemiz için gerekli olan, olayların aynı şekilde genel terimlerle tanımlanabilir olduğu güçlüğü reddedilebilir. 1914-1918 savaşı biricik bir olaydır, fakat onun hakkında konuşmak için onu diğer birçok biricik olaya uygulayabildiğimiz bir terim olan 'savaş' genel terimine dahil etmeliyiz. Böylece yalnızca tarihsel olayların biricikliliğine başvurma koruma yasası modeline yeterli bir itirazdır. Bununla birlikte, biricikliliğe başvurdukları zaman, tarihçilerin bazen neyi kastettiği, o noktada hareketlerinde hiçbir yasanın olmadığı biricik bireylerin faaliyetlerine dayanan olayların oluş şeklidir. Bireylerin davranışları hakkında hiçbir yasa olmazsa, onların davranışlarını etkileyen herhangi bir olayın açıklaması genel yasalar altındaki sınıflandırılmayı içermez. Yine de, bazı koruma yasası teorisyenleri farklı bireylerin biricik olduklarını kabul ederken, biricik bireyler hakkında yasalar olabileceği için, onlar bunun modelin uygulamasını engellediği iddiasını reddetmektedirler. Örneğin;

12 Donagan, A. 1966: The Popper – Hempel theory reconsidered. In W. H. Dray (ed.), *Philosophical Analysis and History*, New York and London: Harper and Row.

13 Donagan, A. a.g.y., s. 142 –146.

White, H. 1965: *Foundations of Historical Knowledge*. New York and London: Harper ve Raw, s. 14 – 104.

14 Oakeshott, M. 1933: *Experience and Its Modes*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 154.

onun mizacına bağlı olarak daima bu şekilde davrandığını iddia ederek belirli bir bireyin ne yaptığını açıklayabiliriz¹⁵. Bununla birlikte, nedensellik yasaları ve belli şekillerde davranan bireylerin mizaçları arasında önemli bir farklılık vardır. Çünkü nedensellik yasaları olaylar gerektirir ve böylece onlar hakkındaki tümden gelimli tahminleri destekleyecektir. Diğer bir deyişle, bireylerin mizaçları basit bir şekilde kendilerine has olan davranışlarının örnekleridir; onların bilgisine dayanan açıklamalar ve tahminler koruma yasası modelinin gerektirdiği katı nitelikten yoksundur. Kişi herhangi birinin davranışını onun o şekilde davranmasının genel eğiliminin yardımıyla belli bir şekilde açıklayabilir, fakat bu onun yaptığı şeyin karakterine aykırı olduğunu söylediğimiz zaman kabul ettiğimiz olgu gibi onun benzer bir durumda bütünüyle farklı bir şekilde davranamayacağı anlamına gelmez. Hem bu imkanı kabul edip hem de yönelimler yoluyla açıklamanın yasalı ön deyinin tam tamına aynı sonuçları taşıdığını koruma yasası modeli tarafından kabul edilen sonuçlarla iddia edemeyiz.

Bireysellik konusuna, tarihçilerin genellikle tam anlamıyla bireylerle değil fakat İngiltere'nin Kral ya da Kraliçesi gibi tarihte belirli rolleri olan bireylerle ilgilendikleri gerçeğiyle artan bir önem verilir. Biz Elizabeth Tudar ile olduğu birey olarak ilgilenebiliriz fakat bu çoğunlukla onun olduğu biricik birey olarak belli bir kişilik ya da kişiliklerdeki davranışını ve onun olduğu kişiliğinin özelliğiyle nasıl etkilendiğini içeren, İngiltere'nin kraliçesi I. Elizabeth olarak onun davranışını anlamamızı gerektirir. Bu **kişilik teorisinin** konusunu ortaya koyar. Kabaca kişiliği yaşamının yeteneğe sahip olmayı ve tümüyle apaçık alanlardan ve hatta yasal bir şekilde tanımlanan, oldukça belirsiz alanlara kadar uzanan sorumlulukları içerdiğini- ve hatta o noktada yasal tanımlama konularında bireyin kişiliğine uygun bir şekilde davranabileceği esnekliğin olduğunu belirtebiliriz. Sonuç olarak, kişiliklere sahip olan bireylerin davranışları, davranışları üzerinde kişiliklerinin gerektirdiği gibi, kişiliklerinin doğası üzerinde etkiye sahip olabilir. Bu etkileşimi ortaya çıkarma, tarihçilerin kişiliklerin tarihsel gelişimini açıklamak için araştırdığı en önemli yöntemler arasındadır. Böylece, Parlamentonun kendi gücünde ve 16.yy İngiltere monarşisinde, Elizabeth'in kişiliğindeki tutumundan dolayı ne kadar değişiklik olduğu ile ilgili devam eden bir tartışma olmaktadır. Bu, bu değişikliklerin, dinsel, sosyal ve ekonomik değişikliklerle de etkilenmeyeceği anlamına gelmez fakat, daha ileriki değişiklikler bireylerin rollerindeki referansını da içerdiği için, birey ve rol stili arasındaki ilişki tartışmanın merkezinde kalır. Esnekliğini göz önüne alırsak, hem bu ilişkiyi hem de neden olduğu kişiliklerin tarihsel gelişimini anlatabilen hiçbir yasa olamaz gibi görünür.¹⁶ Böylece koruma yasası modeli temelde burada uygulanamaz.

Bu zorluklar, koruma yasası modelinin başarısızlığının, doğa bilimlerinde açıklamayı tarihteki açıklamanın yanlış özümsemesinden dolayı olduğunu gösterir. Açıklama hakkında anlamının önceliğine önem veren, alternatif bir bakış açısı, fiziksel dünya olan bilimin konusu ile insanoğlunun faaliyetlerinin dünyası olan tarihkileri ayıran (1889-1943) R.G.Collingwood çalışması üzerine yapılmaktadır. Bu nedenle, insanoğlunun faaliyetinin daima bir düşünmenin ifadesi olmasından dolayı,

15 White, M., 1965, a.g.y., s. 47-53.

16 Berlin, I. 1966: *The concept of scientific history*. In W. H. Dray (ed.), *Philosophical Analysis and History*, New York and London: Harper and Raw, s. 23-24.

bunu anlamak tarihçilerin işidir, o tarihsel açıklamaların bilimsel açıklamalardan farklı olduğunu iddia etti. Tarihçi 'Brütüs Sezarı niçin bıçakladı?' sorusunu sorduğunda, o 'Brütüs'ün Sezarı bıçaklamasına karar verdiren şey neydi?' demektir¹⁷. Böylece onun yaptığı şeyi yapmasına karar verdiren nedenini saptamakla onda etkili olan şeyi açıklarız. Bu tarihsel açıklamaların hatası konudaki bu ayrımı tanıma başarısızlığından gelen doğa bilimlerindekiler gibi benzër şekildedir.

Rasyonel Yeniden kurma

Collingwood'un iddiaları çoğu kez rasyonel yeniden kurma olarak adlandırılan şeyi içerdiği için, tarihsel açıklamaların alternatif bir modelinin gelişmesinde çok etkili olmaktadır. Buradaki ana düşünce, tarihçinin temel görevinin, sorudaki öznenin mantıklı olduğu inancına göre giriştiği **kasıtlı bir eylemi** bazı olaylarda göstererek, belirli bir insandaki insan eylemini anlamak olduğudur¹⁸. Eylem, temsil eden kişinin niçin bu şekilde davranmaya karar verdiğini anladığımız zaman açıklanır. Bununla birlikte, tarihçiler yalnızca insanların niçin belli şekillerde davrandığı ile değil aynı zamanda eylemlerinin başarıları ya da başarısızlıkları ile de ilgilendikleri için, Collingwood'un ısrar ettiği gibi, bu sadece açıklamanın bir parçasıdır. Böylece, bir kez temsilcinin nedenleri ve inançları saptanınca, çoğu kez eylemlerinin başarıları ya da başarısızlıkları inançlarının erdemine ya da yanlışlarına ve onların arkasındaki nedenlere dayandığı için, onlar daha fazla eleştirel incelemeye tabii kılınmalıdır. Böylece, özne eylemlerini kendi bakış açısından iyi bir muhakeme ile yapmasına rağmen, ilgili inançların bazıları, Romalıların Trasimeno savaşındaki Hannibal'ın durumu hakkında kabul edilen inançlar gibi yanlış olabilir. Bununla birlikte bir kez tarihçi, Romalıların neye inandıklarını ve inançlarının yanlış olduğunu saptayınca bu bilgiyi onların yenilgisini anlatmak için kullanılabilir.

Tarihçiler rasyonel yeniden kurma aracılığı ile eylemleri anlamaya girişirlerse, açıklama onlar yalnızca öznelere hareketi geçirmek için nedenlerinin ne olduğunu gerçekten saptayabilirlerse doğru olacaktır. Bununla birlikte, bunu yapmak için, öznenin rasyonel olduğu ve, öznenin konumunda, rasyonel öznelere değişmez bir şekilde yaptıkları şeyi yaptıkları tartışılır. Kurma yasasına gereksinim belli eylemler belli durumlardaki rasyonel öznenin inançlarıyla ilgili olduğundan böylece yeniden ortaya çıkar¹⁹. Bu, kurma yasasının belirleyici varsayımları ile rasyonel yapısalcılık modelinin iradeci varsayımları arasındaki ayrımı vurguladığından dolayı, düşünmek

17 Collingwood, R. G. 1993: *The Idea of History* (revised edn.). Oxford : Oxford University Press, s. 213-215.

18 Dray, W. H. 1957: *Laws and Explanation in History*, Oxford: Oxford University Press.

- 1980: *Perspectives on History*. London: Routledge and Kegan Paul.

-1993: *Philosophy of History* (2nd edn). Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, Martin, 1977.

19 Hempel, C. G. 1974: *Reasons and covering laws*. In Gardiner (ed.), *The Philosophy of History*, London: Oxford University Press, s. 89 -105.

için uygun bir itirazdır. İtiraz, öznenin rasyonelliğine başvurunun yalnızca rasyonel öznenin davranışını yöneten nedensel yasanın bir örneği olursa yeterli olacağını kabul eder. Fakat bu rasyonel yapısalcılık modelinin yadsıdığı bir şeydir. İkincisine göre, öznenin rasyonel olduğunu söylediğimiz zaman, eyleminin belli uygunluk ölçütlerinin bilgisinin ışığında girilen, fakat neden olunmuş değil, durumunun değerine dayandırılan yargı tarafından neden olduğunu söylüyoruzdur. Eylemde bulunduğumuzda amaçlarımıza ulaşmayı gerçekleştirmek için neyin uygun olduğunun düşüncesine sahip olmalıyız. Fakat alışılmış şeyler yasa değildir. Onlar, ya onların kendi iyilikleri için ya da belli amaçları başarmak için, moral değerleri gibi birinin yapmak zorunda olduğu şeyler hakkındaki inançlardır ve o noktada her ikisinin çok farklı inançları olabilir. Alışkanlıklardan yararlandığımız gerçeği ne yapılması gerektiğini düşündüğümüzde, bazı belirli eylemlerin belirli durumlarda olmasını gerektirmez – böylece öznenin eyleminin alışılmışların ışığında kabul edilen bir kararın sonucu olduğu gerçeği onlar tarafından neden olunduğu ya da zorunlu kılındığı anlamına gelmez.

Burada vurgulanan koruma yasası modelindeki önemli zayıflık, belirtildiği gibi, tarihçinin bazı şeylerin oluşunu başka eylemlerden ziyade eylemin niçin meydana geldiğini yalnızca göstererek açıklayabildiği varsayımı değil; daha doğrusu, zayıflık bundan başka onun bunu yalnızca eylemin meydana gelmiş olması gerektiğini göstererek yapabildiğidir. Fakat bu ne karşılaşılabilen ne de karşılaşılması gereken bir koşuldur. Bir eylemin bir diğerine nazaran niçin meydana geldiğini göstermek için, bu eylemin diğerine nazaran aslında niçin meydana geldiğini ve, bunu yapmak için, tarihçinin, tarihsel uygun tercihler arasında (belirli bir tarihsel toplumda bireye sunulan uygun tercihler), diğerine göre tercih edilebilir gibi görünen bir eylemi niçin gösterme ihtiyacı duyduğunu açıklaması yeterlidir.

Bu düşüncedeki alışkanlıkların önemi, bununla birlikte, koruma yasası teorisyenlerini rahatsız etmeyen bir probleme neden olur. Çünkü alışkanlıklar farklı tarihsel toplumlarda değişir. Yunanlılar, örneğin, belli durumlarda nasihat için kahinlere başvurdu. Biz genelde kahinlere başvurmadığımız için (bazı insanların yapmasına rağmen), Greklerin rasyonellik ölçütlerinin bizimkilerle aynı olup olmadığını ve, şayet değilse, çağdaşlarımızinkileri anlayabildiğimiz bir biçimde Greklerin eylemlerinin rasyonel yeniden kurmasını anlayıp anlayamayacağımızı merak edebiliriz. Bu zorluk, üstelik, bu ölçütlerin belirli toplumların yaşanmış deneyimlerine, ve parçası, özgü olduğu iddiasıyla daha da kötüleştirilmektedir. Onlar toplumumuzda yaşayarak nasıl oluştuğunu öğrendiğimiz kurallar olduğu için kendi toplumumuzun ölçütlerini anlarız. Fakat geçmiş toplumların yaşanmış deneyimini paylaşmadığımız ve davranış kurallarını öğrenemediğimiz için, onları anlamamanın hiçbir yolu yoktur. Onlar hakkında ifadeler oluşturabilirsek bile, onlar bizim kavrayabildiğimiz rasyonellik ölçütü gibi gerçekleşemez. Bu durum, zaman zaman tarihselcilik olarak adlandırılan, belirli tarihsel toplumların rasyonellik kavramlarını karşılaştırır ve böyle yaparak bu toplumdaki insanların niçin eyledikleri gibi eylediklerini anlamayı iddia eden doğrumuzu sorgular. Birey tarihçilerin geçmiş toplumların aktivitelerini anlaşılır kılmada başarılı olduğuna, ona rağmen, dikkat çekerek bu zorluğa karşı çıkmayı deneyebilir. Fakat bu bizim tartışmadaki rasyonellik şeklini gerçekten ne kadar anladığımızla ilgili sorudan kaçınır gibi görünür. En etkili cevap tarihsel toplumların

ileri sürülen bağımsız niteliklere sahip olup olmadığı sorusudur. Çünkü bir tarihsel toplum hakkında konuşmak, hemen hemen bazı şimdiki toplumların kariyerlerinin erken aşamaları hakkında konuşmaktır. Tarihselciliğe, antropologlar ilkel toplumların pratiklerinin anlamı olan kuralları kavramaya çalıştıkları zaman karşılaştıkları zorluklar tarafından destek sağlanıldığı düşünülür. Fakat antropologlar çoğu kez çalıştıkları toplumların dilinin bir bilgisi olmadan çalışmalarına başlarlarken, tarihsel olayda bu böyle olmadığı için bu yararsız bir benzerliktir. Önceki bölümde tartışıldığı gibi, tarihçinin kendisini bulduğu toplum bu geçmişin ürünü olduğu için anlamak için araştırdığı geçmişte tamamıyla yalnız değildir. Onda, önceki pratiklerin gelişmeleri ve diğer kalan şeylerinden bazısı olan birçok sosyal ve dil bilimsel pratiklere erişir. Mevcut ölçütler öncekilerden ortaya çıksaydı, tarihçiyi önceki dönemlerin geçmişini çalışmaktan temelde engelleyen hiçbir neden olamazmış gibi görünür. Bu böyle ise, biz tarihsel tartışmanın bu yorumunu, itirazın öne sürdüğü kadar imkansız tarihin önceki dönemlerindeki tüm alışkanlıkların kavrayışına ulaşamayacağımız olgusuna dayanarak çürütebiliriz. Kesinlikle o noktada çağdaş bir inançsızın inançlının duaya başvurmasını kavramadaki gibi Greklerin Delphic kehanetine başvurmasını anlamanın çok zor olmadığı görülür. Elbette, inanmayanların dinsel uygulamaların tümü hakkında bir kavrayışa sahip olmadığı tartışılır. Fakat bizim anladığımız şeyi anlama kavramı sınırlıdır ve bu çok katı bir ölçüttür. Biz, kesinlikle, onlara inanmasak bile önceki kozmolojik teorileri anlayabiliriz. Üstelik, anlayabildiğimiz şeyle inandığımız şeyi sınırlandırma girişimi oldukça problemsiz olarak düşündüğümüz çoğu paylaşılan günlük kavrayışlar için şüpheli anlamlara sahip olur. Fakat bu olanağın incelenmesi bu bölümün alanının ötesindedir.

Rasyonel yeniden kurmanın kapsamı – farklı politik ve ekonomik kurumları, geçmişin teknolojilerini ve sanatsal yaratımlarını içerdiği için - bu yaratımların durumunu anlamada ve bunun aracılığı ile, onların niçin değişmekte olduğunu anlamada bize imkan tanımasıyla yapılan şeyi içeren tam bir anlayıştaki eylemi aşar. Örneğin, sanat tarihlerinde geçmişin etkileri klasik mimarinin keşfi ve heykeltıraşlığın Rönesans sanatı ve mimarisi üzerindeki etkisi gibi, çok önemli bir rol oynar. Fakat, Rönesans ressam ve mimarlarının klasik düşünceyi kendilerinde özümstedikleri ve bunun aracılığıyla amaçlarını birleştirebildikleri olanaklarının genişleyen erimini gördüğü bu noktada klasik dünyanın yeniden keşfinin etkisi bulunduğu için rasyonel yapısalcılar tam olarak burada gereksebilir.

Bununla beraber, rasyonel yeniden kurma tarihte bulunan anlatımların tek şekli değildir. Collingwood tüm tarihsel anlatımların öznelere düşünceleri aracılığıyla olması gerektiğini fakat bunun kesinlikle abartma olduğunu iddia etti. Atina'nın politik üstünlüğü, Atinalıların gümüşün yeni kaynaklarının keşfi olmaksızın kuramayacağı çok pahalı bir filoya dayandı. Atinalıların başarısının açıklaması şehrin niçin bu serveti binaya yatırmada olağan üstü kararı aldığını sebeplerini saptamayı içerse bile, açıklama, onsuz Atinalıların hatta bu kararı düşünemeyecekleri bu keşfi ihmal edemez. İnsanlar doğal bir çevrede yaşarlar ve pratiklerinin çoğu bu çevre ile başa çıkma denemelerinden gelir. Ona başvurmak bu yüzden asla tamamen ihmal edilemez. Fakat bunu tanımak koruma yasası modelini yeniden kabul etmemektir. Tarihçiler aslında tarihsel olayları anlamakla ilgilenirken onların sık sık bunu başaran doğa dünyasına başvurma ihtiyacı duymalarını kabul etmek kolaydır.

Bununla birlikte, çoğu filozofun bir bireyin bir şey yapmak için nedeninin onu yapmanın sebebi olabilirliğini kabul etmediğine değinilmelidir. Onlar eylemin olay olduğunu, belirli türüne rağmen, ve olayların yalnızca diğer olaylar aracılığı ile ortaya çıkabileceğini tartışırlar. Bu **düşünce felsefesinde** çok tartışılan bir konudur. Bununla birlikte, yalnızca bu doğru olsa bile, onu düşünüyor olduğumuz gibi koruma yasası teorisine destek vermediği belirtilmelidir. Çünkü sebepler yalnızca *fiziksel* olaylardaki gibi nedenler olabilirlerse, koruma yasası kanunu, yazar olmak ya da kötü davranılmış özneler olmak hakkındaki yasaları içerdiği için, bu tanımlamaların öznenin davranışı hakkında yasalar olmaları gerekirken, 'edebi ün için hırs' ya da kötü 'davranılmış hissetmek' gibi örnekler içerdiği için, onların nedenler gibi bahsedilen açıklamalardan ayrılmaları gerekecektir.

3. Nesnellik ve Değer

Önceki bölümler tarihçilerin öncelikle insanoğlunun bakış açısından geçmişte ne tür ilgiye sahip olduklarıyla ilgilendikleri iddiasını destekler. Bununla birlikte, böyle bir durumda onlar insan değerleri ile de ilgilenmek zorundadırlar. Bir çok eylem aracı değerlerin ışığında üstlenildiği için, tarihsel güçlüğü üstesinden gelinbilmesi şartıyla, bu modelin kendi kendisini rasyonel olarak yeniden düzenlemesi hiçbir probleme yol açmaz. Bununla birlikte tarihçilerin kendi değer yargılarının kendi tanımlarını çok çeşitli şekillerde etkilediği iddia edilebilir ve bunun tarihçilerin neyin gerçekten olduğunun doğru tanımını verebildikleri iddiasını etkileyebileceği mümkündür.

Geçmiş ve Şimdiki bakış açıları

Değer yargılarıyla ilgili konuyu tarihinin yeniden ele geçirmek için ilgi duyduğu bakış açısını sorarak ortaya çıkardığı bir yol görebiliriz. Tarihçi şeyleri rasyonel yeniden düzenlenmeler açısından görmeye sınırlandırılırsa, o yeniden düzenlemenin açıklamayla ilgili olduğu durumun bakış açısı olduğu için, onun tarihsel öznelerin bakış açısı olması gerekir gibi görünür. Fakat tarihçiler tanımlarını bu şekilde sınırlandırmazlar ve onlar çoğunlukla şeyleri bilinmeyen faktörlerin yardımıyla kendi tarihsel bağlamında ve hatta bu toplumdaki bilinmezlerle anlatırlar.

Çalışılan tarihin değeri hakkında farklı görüşler yansıttığı için, onların bunu yapmak zorunda olup olmadıkları uyumsuzlukların kaynağı olmaktadır. Bir görüş²⁰ onun en önemli değerinin yaşamın diğer şekillerinin ve, böylece, kendimizinkinden ziyade değerlerin diğer gruplarının olasılıklarını elde etmede bize olanak sağlayan kendi kapasitesinde bulunduğudur. Bu tarihçilerin öncelikle geçmişle onun kendi terimleriyle ve şimdinin bir karşıtı olarak ilgilenmek zorunda olduklarını ileri sürer. Bununla birlikte, başkaları onun değerinin, şimdinin kesin görünüşünü anlamada bize olanak sağlayan kendi kapasitesinde bulunduğuunu iddia etmektedirler. Fakat bu ilgilerimizin geçerlikte olan ilgililerle

20 Lovejoy, A. O., 1959: Present standpoints and past history. In Hans Meyerhoff (ed.), *The Philosophy of History in Our Time*, New York : Doubleday and Company.

birleşen bu bölümleri üzerine olacağı anlamına gelir. Bazen tarihçilerin genellikle her ikisini bir birine karıştırmasına rağmen bu iki bakış açısının birbirine zıt olduğu düşünülmektedir. Çoğu kez sonradan nelerin meydana geldiğinin bilgileri onlara öznenin görüşlerin yanıldığını göstermeye olanak sağladığı için, onlar sık sık belli bir zamanda inanılmış şeyle çelişen hakikat hakkında iddialar üretirler. Bununla birlikte, çok önemli olarak, onlar sıklıkla tasvir ederler ve geçmiş araçlarına uygun olmayan bir şekilde, çünkü onlar bir olay meydana geldikten sonra nedenini, niçinini kavramayı gerektirir, şeylere önem verirler.

Bir olay meydana geldikten sonra nedenini ve niçinini kavramanın rolü şimdi bir 'anlatı cümlesi' olarak bilinen, tarihçilerin kullandığı belirli bir cümle çeşidine bakarak çok kolay bir şekilde gösterilebilir²¹. Anlatı cümlesi bir olay ya da kişinin sonra meydana gelen şeylerle bağıntısının ışığında tasvir edilenlerden biridir. Bu yüzden onun hakikati önceki olayın zamanındaki herhangi biri tarafından değil yalnızca sonraki olay hakkındaki hakikati bilen birisi tarafından bilinebilir. Önceki olay böylece zamana ait bir bütünün parçası olarak görülür. Danto'nun kendi örneklerinden birini kullanmak, bir tarihçi Petrarch Ventoux dağına tırmandığında onun Rönesans'ı açtığını ileri sürebilir, Rönesans'ı oluşturan olaylar bütünündeki Petrarch'ın önemini vurgulamaktır. Böylesi bir iddianın hakikati geleceği bilemeyeceği için Petrarch'ın tırmanışına tanık olan herhangi biri tarafından bilinemez. Bununla birlikte, tanımlama görgü tanığının bildikleri ile, yani, Petrarch'ın Ventoux dağına tırmanışı ile ilgili şeylerle uyuzmaz. Bu yüzden, olanların tümü benzer olayın iki farklı zamana ait açılardan ve onun farklı olaylarla bağlantısının ışığında tanımlanmasıdır. Bununla birlikte, ifade edilen şeyler uyumlu olduğu için geçmişi çalışmada tek bir neden ifade eden beyanlar doğru ise diğerini ifade edenlerin yanlış olması gerektiği doğru değildir. Böylece çalışılan geçmişin değerinin bu farklı bakış açıları sunulan anlatımların nesnellığı hakkında hiç bir probleme neden olmaz.

Bununla birlikte değer yargılarının tarihçinin geçmişi nasıl yorumladığı hakkındaki etkilerini saptayıcı olduğu iddia edilen iki farklı yolu vardır ve bunların sunulmuş tanımların nesnellığı için önemleri olabilir. Bunun niçin böyle olduğunu görmek için, **değer yargılarının** bilişsel ya da bilişsel olmayan rolü hakkındaki mevcut tartışmadan kısaca bahsetmek zorunludur. Bilişselciler bu değer yargılarının ya doğru ya da yanlış olduğunu kabul etti. Bu böyle ise, ve tarihsel anlatımlar böylesi yargıları doğru kabul ediyor ise, o zaman tarihsel anlatımların doğruluğu ya da yanlışlığı varolan belirli değer yargılarınıninkine bağlı olacaktır. Bilişsel olmayanlar, bununla birlikte, değer yargılarının tutum ya da duygunun ifadeleri olduklarını ve, bu sıfatla, onların hakikat değeri taşımadıklarını iddia ederler. Bu böyle ise ve tarihsel anlatımlar onları doğru kabul ediyor ise, onlar doğru ya da yanlış oldukları söylenebilen tanımları değil fakat geçmişe karşı belli tutumların anlamlı olan tanımlarını ayıklayacaklardır. Böylece, bireysel ifadelerin ve onların içerdiği açıklamaların yine doğru olmasına rağmen, bir bütün olarak tanımı doğru olamaz. Bununla birlikte, tarihsel tanımların nesnellığın

onlar tarafından etkilenmediği bir durumda, değer yargılarını doğru kabul etmediği daha fazla olasılık vardır.

Soru ile ilgili olduğu düşünülen ilk varsayım, tarihçiler her şeyi tanımlarında dahil edemedikleri için, onların neyin dahil edilmesi gerektiğinin seçiminde değer yargılarını kullanmak zorunda olup olmadıklarıdır. Onların yapmak zorunda olduğu fakat benim burada sadece birini düşündüğüm tarihçinin hangi olayların diğerlerinden daha önemli olduğunu seçmek zorunda olduğu ve nesnel bir değer ölçütü olmadığı için bunun tarihçilerden onlar hakkında kendi değer yargılarını oluşturmalarını gerektirdiği gibi bir çok neden sunulmaktadır²². Onların tanımlarının doğru olup olmadıkları, en azından bu bölümde, onların değer yargılarının doğru olup olmadığına dayanır.

Değerin nesnellik ölçütlerinin olduğunu tartışarak bu iddia ile karşılaşma girişimleri genellikle kabul edilmemektedir. Akla yatkın öneri tarihçilerin engin nedensel sonuçlar dizisine sahip bu olayları seçmeleri gerektiğidir. Fakat bir olayın tüm nedensel sonuçları dikkate alınmadığı için – tabi ki onların nasıl hesap edileceği açık değildir – sadece en önemlinin hesaba alınması gerektiği gibi görünür. Bununla birlikte, bu durumda daha fazla değer yargılamaları gerekecektir. Bu ölçütün, G.M. Young'ın Victorian İngiltere'si: bir devrin portresi olması gibi, bir devrin temel niteliklerini betimleyen ve yorumlayan tarihlerle çok az ilişkisi olduğu da dikkate alınmaktadır. Çalışan sınıfın hareketlerini önemsemeyen Victorian İngiltere'sinin bir ses uzaklığındaki 'portresi' hakkında ne düşündüğümüz sorulabilir. Böylesi bir kusur gerekçeye ihtiyaç duyar ve mevcut olan tek şey, dahil edilen şeyin dahil edilmeyen şeyden daha önemli olduğu gibi görünür²³.

Bununla birlikte, bu argümanın tarihçinin kendi değer yargısını oluşturmaktan kaçınmadığı sonucuna yol göstermek zorunda olduğu açık değildir. Bunu görmek için, yukarıda bahsedilen tarih çalışması ile iki farklı nedenle ilgili olan, iki mümkün nesnel cevap düşünölmeye değerdir. Betimleme onların kendilerini oldukları gibi gördükleri bir insanın betimlemesi olduğu anlamına gelirse – ve bu Young'ın önsözündeki iddia ettiği şeydir- tarihçinin araştırması işçiler, fabrika sahipleri, politikacılar, yardımseverler ve bir çok diğerlerini de içine alan, nüfusun çok geniş kısımlarınca bir değer sorunu olarak geniş bir şekilde kavranılan işçi sınıfının konumunun, eylemlerinin ve durumunun deneysel keşfi yapılmaksızın bir yere varamaz. Tarihçinin bunu öğrenmek için hangi kaynaklara başvurmasının gerektiğini bilme ihtiyacı duyduğu doğrudur fakat bu tam olarak iyi eğitilmiş bir tarihçinin neyi bilebileceğini öğreten şeydir. Bir tarihçinin işçi sınıfının Victorian'ların ilgisini çekmediği varsayımıyla başlayan çalışması kaynakları onun yanlış olduğunu gösterirse kesinlikle bunu terk etme ihtiyacı duyacaktır. Bu, kaynakların, belli bir duyumda, tarihçinin konuşması için bir güce sahip olduğunu vurgular. Onlar, elbette, tarihçilerin değil herhangi birinin konuşması için ortaya çıkarıldılar ve yaygın bir ilginin konusu olduğu sonucunu çıkarmak için onları üzen şeyleri, çoğu benzer şeyler hakkında ise, onların ne anlattıklarını duymak için bir değer yargısı gerekir. Tarihçiler, bu yüzden, kaynakların gösterdiği şeyi göz önünde tutarak başlangıçtaki varsayımlarını bırakmaya ihtiyaç duyabilirler ve, bu böyle ise, böyle yapmanın bir değer yargısı içerdiğine

22 Dray, W. H. , 1993, a.g.y. , s. 42- 46.

23 Dray, W. H. , 1993, a.g.y. , s. 42.

inanmak için bir neden yoktur. Elbette, orada böylesi hiçbir değer uyumunun olmadığı bir yaşam alanının olduğu doğrudur, fakat bu böyle ise, bu olguyu rapor etmek kesinlikle bir tarihinin görevidir.

Fakat, yukarıda belirtildiği gibi, tarihçiler sık sık şimdiki ilgileri hakkında geçmişin taşınan bakış açısından yazarlar ve bu tarz bir tarihçi için Victorianların işçi sınıfının gelişmesinin önemli olduğunu düşündüğü olgusu onu Victorian İngiltere'sinin tanımına dahil etmek için bir ölçüt sağlamaz. Fakat bu doğru olmasına rağmen, bu kısa tanımda işçi sınıfının gelişmesinin dahil edilmesi için alternatif nesnel bir ölçüt tarihinin gelişmenin sonraki kesin değişimlerini gösterebildiği önemde bulunabilir. İngiliz sosyal, ekonomik, politik ve yapısal hayatının hemen hemen tüm sonraki yapısını dönüştürmeyen bu gelişmeye sahip bazı şeylerden yana işçi sınıfının gelişmesinin bir tanımını ihmal etmek bu tarz bir tarihçi için yanıltıcı olabilir mi sorulabilir. Tarihsel gerçekliğin süre giden bir ilerleme olduğu fakat devam eden değişimin ve, tarihçilerin kendilerini farklı buldukları dünyalar gibi, geçmişin farklı görünüşlerinin şimdinin bir kavrayışı ile ilgili olduğu burada neyi hatırlatmalıdır. Bu görüşte, tarihinin materyal seçimini neyin belirlediği kendisinin neyi önemli bulduğu değil, tarihinin bir toplumun kendini algılamasında içerilen şeyi anlatmak için ulaşabileceği şeydir. Bu nitelikteki çağdaş bir tarihinin çalışan sınıfın tanımına 19. yy'ın sonlarındaki bir tarihçiden bu kadar çok önem vermesinin nedeni kesinlikle çalışan sınıfın gelişmenin artık kabul edilebilir olmadığını ihmal eden, ilk kez ortaya çıktığı çağın bir portresi olan, ve bu dünyanın olduğunu düşündüğümüz şeyin bir parçasıdır, mevcut dünyamızın yapısının görünüşünü çok fazla etkilediği olmalıdır. Bu sınırlı nedensel bir ölçü değil sonuçsaldır. Bununla birlikte, şimdi hakkında önemli olduğunu düşündüğümüz şeyi gösterdiği için, yapılanların tümünün geçmişin sonuçları hakkında, diğerleri hakkında ve şimdi hakkında yargılamalar yapmak olduğu iddia edilir. Fakat bu inanılmaz gibi görünebilir. Çünkü o işçi sınıfının şu anda ekonomide belli bir yeri elinde bulundurduğunun, onu temsil ettiğini iddia eden ve onun için konuşmayı iddia eden ve ilgilerini koruyan kurumlarının olduğunun, ve bunun mevcut dünyamızın paylaşılan anlamamızın bir parçası olduğunun kesinlikle nesnel bir olgusudur. Buna göre, tarihçilerin niyetleri geçmiş aracılığıyla şimdiki anlatmaksa bu olguyu anlatmak için her ne bulabilirlerse tanımlarına dahil etmek zorundadırlar. Üstelik, bireysel tarihinin kendi değer yargısından tarihini yazdığı toplumun kendi değer yargısına kadar seçimin temelini ortadan kaldırmada, bu ölçüt bireysel tarihçilerin diğerini yeğlemede bazı şeylerin seçimini doğrulamak için bir diğerine makul bir şekilde sorabildiklerine dayanarak anlatılan bir temel sağlar.

Değer ve nesnel arasındaki ilişki hakkındaki soruları arttıran ikinci itiraz tanımlamadan gelen varsayımdır. Buradaki iddia belli bir konunun tanımda içerilecek kadar yeterince önemli olup olmadığına karar vermezden önce, en azından tarihin belli bölümleri açısından, tarihçi ilk olarak konunun dahil edilmesi için tanımlanmak zorunda olup olmadığına ve tarihçi tarafından böylesi bir kararın bir değer yargısı gerektirip gerektirmediğine karar verilmesidir. Bu güçlüğü çok açık bir şekilde artıyor gibi görüldüğü tarihin bu türleri, onun ilgili tarihte içerilip içerilmediğine karar vermeden önce belli bir çalışmanın gerçekten bir sanat ya da belli bir eylemin gerçekten dinsel olup olmadığına karar verilmesi gereken, sanat ve din tarihleridir. Fakat bu iddianın IRA'nın ya da PLO'nun terörist eylemler ya da savaş eylemleri olup

olmadıklarının sorulabildiği politik tarihe kadar aynı şekilde erişebileceği iddia edilmektedir. Verilen yargılar onların içerilmesi için aday oldukları tarihin türlerine karar verecektir²⁴.

Bu bakış gözönüne alındığında olayların yalnızca tanımlanmış olarak ya da belli tanımlamalar altında ilgili tarihlerde kendi yolunu bulacağını yadsımak zorunlu değildir. Konudaki soru yalnızca tanımlamanın temelidir. Dikkat edilmesi gereken ilk husus herhangi bir şey hakkında konuşmak için gücümüzü kaybetmemizin, geçmiş ya da şimdi, paylaşılan tanımlamaların yaygın bir temeli olmadığıdır. Örneğin, IRA eylemlerini cinayetlerden ziyade uygulamalar olarak tanımlayabilir, fakat bu iddia kurumsal meşruluğun yokluğunda gerçekten doğru gibi ve bazı şeyler bir uygulama olmadan önce hukuki işlemlerin işlemesi gerektiği gibi düşünülemez. Eylemleri cinayetlerden ziyade uygulamalar olarak tanımlandığında IRA, meşruluğunu saptayan, fakat eylemler alternatif meşruluktan ve hukuki süreçlerden çıkarılmadıkça cinayetleri uygulamalara dönüştürmek yeterli değildir, Ulster'deki İngiliz kuralının meşruluğunun reddini açıklayabilir.

Bu örnek, elbette, burada tartışılması çok uzun sürecek olan politik meşruluk sorusunu gündeme getirir. Bununla birlikte, herhangi bir şey tartışmadan önce, bizim paylaşılan tanımlamanın temelini, ve böylece paylaşılan tanımlama ölçütüne sahip olmamız gerektiği durumu kalır. Bu sınır durumlarının varlığını ortadan kaldırmaz, fakat çoğunluk durumlarının tartışılmaz olması gerektiği ve, tabi ki, sınır durumlarını tanıyabilmemizin ve tartışabilmemizin onların yardımıyla olduğu anlamına gelmez.

Bununla birlikte, ölçütün genelde kesin olduğunu ve çoğu kez onları örnekleyen nesnelerin yardımı olmaksızın apaçık anlaşılamayacağını belirtmeliyiz. Bu tanımlama varsayımı için çok uygun gibi görünen alanlar da bile, tarihlere başvurduğumuz zaman ortadadır. Çünkü burada tarihsel sürecin kendisinin çoğu sanat ya da din tarihlerinin konusunu oluşturan sanat çalışması olarak ya da şeylerin dinleri olarak tanımlamayı ortaya koyması dikkate değerdir. Fakat bunlar basit bir şekilde tarihçinin ileri sürmeyi dileyebileceği yeni tanımlamaların lehinde ihmal edilemez. Aynı zamanda dindar bir Hıristiyan olan tarihçi basit bir şekilde bir din tarihinde içerik için Delphi'deki adetleri dahil etmezse, bu adetler Ortodoks Hıristiyanlığıninkilerle ve onun kişisel olarak 'gerçekten' dindar gibi değerlendirmek için hazırlandıklarından hiçbiri ile uyumlu olmayan inançlar içerdiği için, bu tarih kesinlikle bambaşka olur. Onların bu temeller üzerine dahil edilmemesi gerektiği iddiası diğer herhangi bir inanca üye olan tarihçi, varsayımın eşliğiyle, Hıristiyanlığın örnek olmadığı bir din tarihini yazmanın hakkını verebildiği için doğrulanamaz. Elbette bu usamlama yöntemi hakkında bir dinin tüm dinlerin tarihi için uygun bir örnek olduğu iddiasını engelleyen hiçbir şey olamaz. Bir İtalyan sanat tarihçisi tasviri için örnek olarak Michelangelo'nun çalışmasını dahil etmeseydi, bir çok sebepten ötürü, o aynı derecede kabul edilemezdi. Kesinlikle böylesi durumlar bir sanat ya da din tarihçisinin adlandırma çalışması ve bu tarihlerdeki içerik için uygun örnekler olarak tanımlanan kurumlar hakkında daha fazla soruların ortaya konmakta olduğu iddiası hakkındaki soruları artırır. Böylece, o noktada bir 'tarih yargısı' olarak adlandırılabilir olan şey vardır; fakat bu, sorunsallarının içsel tarihsel gelişmesi aracılığı ile meydana gelenin yerine tarihçilerin

bir kanı değildir. Bu ölçütün değişebilir olduğunu yadsımayız, fakat yadsırlarsa, bu sadece sorunsallarındaki büyük yeni gelişmelerin bir sonucu olabilir ve tarihçilerin değer yargılarının bir sonucu olamaz.

Ayıklamadan hareket eden varsayıma gelince, o yalnızca geçmişin değer yargıları aracılığıyla ortaya çıkan paylaşılan tanımlamalarla tarihçinin değer yargısının rolünü değiştirdiği için, bunun değer yargılarının tarihsel fenomenin tanımlanmasında hiçbir role sahip olmadığını göstermediği tekrar edilebilir. Fakat varsayım doğru ise, o tarihçinin tarihsel gelişme konusuna ulaşmakta olduğu, içerdiği materyalin tüm tanımlamaları ile, ve onu yeni *baştan* kurmak için belli bir durumdaki varlık olarak düşünülmediği durumuna saygı duymak zorunda olduğu anlamına geldiği için, iki durum arasında önemli bir farklılık vardır.

Yukarıda açıklandığı gibi, sınır durumları kaçınılmaz olarak kalacaktır, fakat onların öylece tanınıyor olması şartıyla bunda bir zarar yoktur. Bununla birlikte, tarihçi bunları önemli yapmada ve tanımlamanın tüm diğer konularına uygun olarak yeniden düzenleme girişiminde beklenmedik çok fazla desteğe sahip olabilir. Bir uygulamanın merkezi durumu olarak öldüren IRA'yı kabul eden ve politik otorite kavramının düzeltmeleriyle ilgili, ve böylesi bir iddia hakkında, bir politik tarih yazmayı deneyen bir tarihçinin ne tür bir tarih ortaya koyabileceğini tasavvur etmek güçtür. Böylesi bir tarihin, eğer yazılırsa, geçmişin doğru bir tanımı olarak kabul edildiğine inanmak bile çok güçtür.

4- Anlatı ve Gerçek

Tarihçiler geleneksel olarak araştırmalarının sonuçlarını bir anlatı formunda sunmaktadırlar. Onun olması gerektiği gibi olmasına tarihçilerin yeni okullarının gelişmesi tarafından engel olunmaktadır. Örneğin, bunlar nicel teknikleri de tercih eden ve bireyleri ve olayları en alttaki yapıları ve ilerlemeleri oldukça yüzeysel sonuçlar olarak kabul eden, sosyal, politik değişikliklerin ya da varoluşu sadece zamanın farklı dilimleri üzerinde ayırt edilebilen Fransız Analist okulunun savlarının 'nesnel' tanımlarını oluşturmak için nicel ekonomik teknikleri kullanan ekonometrik tarihçileri içerir. Bununla birlikte, tarihin bu niteliklerinin daha sonraki gelişmelerini söylemesine rağmen, anlatılar sunulan tarihsel bilginin çok karakteristik bir şekli olarak kalmaktadır ve onların epistemolojik konumu ve ontolojik etkileri hakkında sert bir tartışma olmaktadır.

Esas sorun anlatının kendi doğası hakkındaki iddialardan ortaya çıkar. Anlatılar ne söylediklerini anlayabileceğimiz ve ileri sürülen belirgin formlarının çeşitli çözümlerinden dolayı bazı formlara sahip olmak zorundayız. Bu çözümlerinin tümünde, anlatı olayların kronolojik sırasını varsaymasına rağmen, örneğin, onun farklı olayları ve zorunlu koşulları aracılığıyla eylemleri birleştirmeyeyle ya da önceki olay-

25 Gallie, W. B. 1964: *Philosophy and the Historical Understanding*. London: Chatto and Windus. White, H. 1973: *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth - Century Europe*. Baltimore and London: The John Hopkins Press.

White, M. , 1965, a.g.y.

Danto, A. C. , 1965, a.g.y.

26 Gallie, W. B. 1964, a.g.y.

lara dayanarak bilgi objesinin sonraki görünüşlerini anlatmayla²⁷ çeşitli şekillerde bunun ötesine ilerlediği onaylanır. Fakat modern edebi teori hakkında sonuç çıkararak, iki meydan okuyan iddia genel olarak anlatılar üzerine yapılır: ilki anlatıların edebî ürünler ve, böylesi gibi, edebî imgelemin kurguları olduğu; ikincisi, anlatıların gerektirebileceği bir çok farklı formlarının olduğu ve ister tarihçi ister romancı olsun yazarın diğerinden ziyade birini kabul etmek zorunda olduğuna karar vermek için hiçbir ölçütün olmadığıdır. Böylece, anlatı oluşumunun genel niteliğinde belirsizlik vardır. Bu anlayışları tarihsel anlatılara uygulayarak, geçmiş hakkında tarihsel bir anlatı oluşturduğumuzu ve, böylece, onun aracılığı ile geçmişin anlamını saptadığımızı iddia etmenin tek bir doğru yolu olmadığı için geçmişi bir bütün olarak anlatının doğru olduğu belirli bir gerçeklik olarak düşünemeyeceğimiz iddia edilmektedir. Elbette, geçmiş hakkında anlatılar oluşturmanın ve, onların aracılığıyla, onun kendisinin sahip olmadığı çeşitli anlamları yüklemenin çok farklı, uzlaştırılmaz yolları vardır. Anlam geçmişin nesnel bir özelliği olmadığı için, hakkında anlam tasarlayan tarihsel anlatıların nesnel hakikatin anlatımları oldukları iddia edilemez²⁸. Bu görüşün örneğindeki bir hususdan bahsetmek için bir başlangıç, bir gelişme ve sonuca sahip olması gerektiği hikayenin zorunlu özelliğidir. Fakat gerçekliğin başlangıcı, gelişmesi ve sonucu yoktur. Böylece, başlangıçlara, gelişmelere ve sonuçlara dayanarak geçmiş hakkında düşündüğümüz zaman, anlatılar bize neden oldukça, biz ona kendisinin sahip olmadığı bir yapı yükleriz. Bununla birlikte, anlatıdaki bazı şeylerin, onun sözünü ettiği ya da sunduğu anlatımların gerçeklikleri gibi, doğru olabileceği iddiasının göz önünde tutulduğuna dikkat edilmelidir. Bu mümkün olmadığı için, gerçek ve hayal arasındaki ayırım yıkılır. Fakat anti-realistlerin niyeti bu ayrıma meydan okumaktır. Elbette, tarihçinin doğruluğu geçmiş hakkındaki düşünmenin çok farklı fakat uyumsuz yollarını bize sunmaya devam etmektir.

Geçmişteki gerçek bağlantılar hakkındaki hakikati açıklamayan anlatıların bunları tutarlı bir bütünde düzenlediği tek bir yolun olduğu iddia edilir. Böylece, bir bütün olarak anlatının geçmişteki bazı şeyleri doğru olarak belirttiğini düşünmek, realistler gibi, hatadır. İfade edildiği gibi, o 'söylenilmiş olmayı bekleyen bir söylenilmemiş hikaye' olarak geçmişi düşünmenin bir hatasıdır²⁹.

Bu yüzden tartışma, geçmiş hakkında bir anlatı oluşturmada, tarihçinin kaçınılmaz olarak onu değiştirmek zorunda olup olmadığı hakkındadır. Bu iddianın yalnızca anlatı tarihlerine uygulanmasına rağmen, çoğu kendilerinde anlatı öğelerine sahip olduğu tarihin diğer formları için imalara sahiptir. Young'ın Victorian İngiltere'si gibi bir tarih yorumu anlatının çoğu pasajlarını içerir. Tabii ki, en azından bazı gelişmelerin ortaya çıkışını ve açıklamasını içeren tarihin herhangi bir formunun anlatı öğelerini içerdiği için nasıl başarısız olabileceğini görmek güçtür. Üstelik, tarihsel tanımların tüm nitelikleri edebî anlatımın bazı formlarını gerektirdiği kadariyle, iddia

27 White, M. , 1965, a.g.y.

28 White, H. , 1973, a.g.y.

Mink, L. O. 1978: *Narrative Form As A Cognitive Instrument*. In R. H. Canary and H. Kozicki (edn). *The Writing of History : Literary Form and Historical Understanding*. Madison : The University of Wisconsin Press.

29 Mink, L. O. 1978, a.g.y.

ekonometrik tarih gibi tarihin diğer formlarına kadar sürüp gitmemesine rağmen, tarihsel benzer niteliklerin itirazlarının onlara uygulanması gerekir gibi görülür.

Bu durumu tartışmadan önce, onun için öne sürülmekte olan bir diğer nedene, yani, bir olay meydana geldikten sonra nedenini, niçinini kavramayı içeren bir çok şeyi kapsadığına değinilmelidir. Bu, daha önceden gördüğümüz gibi, doğrudur. Böylece, tarihçi 'yerine getirilmemiş umutlar, gerçekleşmemiş projeler, tartışılmaz savaşlar ve sonraki gelişimlere ufuklar açan fikirler' hakkında geçmişe bakışla konuşabilir. Fakat yaşamda sadece 'umutlar, projeler, savaşlar ve fikirler' olduğundan dolayı bunların hikayelerin görünüşleri olduğu ve yaşaminkilerin olmadığı iddia edilebilir³⁰. Böylece, bir olay meydana geldikten sonra nedenini, 'niçinini kavrayarak, tarihçi geçmişi değiştirir. Fakat, örneğin, bir olay meydana gelirken, gerçekliği tanımlamanın ek bir yolu olarak yalnızca belli zamanlarda neyi bileceğimizi nasıl düşünmemiz gerektiğinin bir nedeni olmadığı için, bu varsayım doğrulanamaz. Çünkü, anlatı cümlelerini tartışırken gördüğümüz gibi, tarihinin geçmişi bakışla sunduğu tanımlamalar olay anında yaratılabilenlerle bağdaşmaz. İlk durumda bir 'umut' varsa orada sadece 'yerine getirilmemiş bir umut' olabilir. Fakat ilkinin sonrakini doğru kabul ettiği gerçeği yalnızca sonrakinin doğru olabileceğine inanmak için bir neden değildir. Bizim, herhangi bir zamanda, yerine getirilmiş ya da getirilmemiş umutlar, başarılı ya da başarısız planlar vb. vazgeçme ile ya da bu bilginin ışığındaki daha ileriki umutlar ve planları yineleme ile kendi durumumuzu gördüğümüz, onu deneyimledikçe yaşamımızın bir parçası olduğu için, deneyimlediğimiz hayatın gerçeklik kavramını sınırlayarak geçmişe ait tanımlamanın rolü reddedilemez. Böylece, geçmiş hakkındaki düşüncenin yaşamın değil anlatıların özelliği olduğu, bu itirazın belirttiği gibi, yanlıştır.

Anlatılar hakkındaki bu iddiaların güçlü anti-realist imalarını düşünersek, orada onlara karşı bir güçlü realist tepki olduğu oldukça şaşırtıcıdır. Bunların her biri henüz ortaya konmuş anti-realistlerin belirttikleri şeyin aksine, bizim hem kendi hayatımızda anlatıları gerçekleştirdiğimiz hem de kendi yaşamlarımızı bu anlatılara dayanarak anladığımız hususuna dayanır. Böylece, o benzer bir şekilde diğerlerinin yaşamlarını anlamak için uygundur³¹. Fakat bu anti-realist itirazların geçmişe bakışına yeterli bir cevap olurken, anlatıların gerçeklikle bağlantısı hakkında daha fazla temel iddialar için yeterli bir cevap olamaz. Çünkü bir anlatı tarihi yalnızca bireylerin kendi yaşamlarını gerçekleştirmekte olduğu durumun bir anlatımı değildir. İlgi, daha önce gördüğümüz gibi, insanoğlunun geçmişi üzerine olabilir, fakat sonra çoğu bireyleri onların bilmediği bir şekilde etkileyecek olan sosyal, ekonomik ve doğal şartlar gerektirir. Tarihçi, elbette, bir anlatı tanımlı vermede bunlardan yararlanacaktır, fakat böyle yaparak biz kendimizi anlatı terimleriyle anlatmaya çalışırken o sahip olduğumuz anlama tarzının dışına çıkıyordur. Tarihsel gerçeklik yalnızca insansal etmenlerden oluşmaz ve bu yüzden yaşanmış deneyim anlatı yapısına sahip olduğu için, benzer tarihsel gerçekliği doğru olması gerektiği sonucunu çıkarmak zorunda olmamızın bir nedeni yoktur.

Çok sağlam ve çok yalın bir realist savunma anti-realistlerin problemleri oluşturma şekline meydan okumaktır. Biz bunu hikayenin bir bütün oluşturulacak şekilde düzenlemeler ve yazarlar gerektirdiği iddiasını kabul edersek yapabiliriz. Bu yüzden,

30 Mink, L. O. 1970: History and fiction as modes of comprehension. New Literary History, I.

31 MacIntyre, A. 1981: *After Virtue*. Notre Dame :University of Notre Dame Press, s. 197.

realist gerçek gerçeklik kavramına 'söylenilmeyi bekleyen söylenilmemiş hikaye' olarak kendisini adarsa, o zaman gerçeklik bir yazara değil her ikisine de ihtiyaç duya-cağı için, o kēndisini tutarsız görüşlere adayacaktır.

Bununla birlikte, geçmiş hakkındaki tüm iddiaların, anti-realistlerin kabul etmeyi dilediklerini içerdiği için, tutarsız olduğu gerçeğiyle, sunulan problemin kabul edilemez bir şekilde olduğu gösterilebilir. Bunu görmek için, geçmişte asla gerçekleştiril-memiş geçmiş hakkında bir tarihçi tarafından bazı ifadelerin durumunu düşünelim. İfadeler anlatılardan daha az karışıktır fakat onlar da bir edebî yapı, genellikle bir cümle, ve bir yazar gerektirirler. Böylece, anti-realist iddialara göre, anlatı realisti kendisini geçmiş düşüncesine 'söylenilmiş olmayı bekleyen söylenilmemiş bir hikaye olarak' adarsa kavram realisti kendisini geçmişin bir kısmının, anti-realistin 'kurgu ve tarih' arasındaki ayrımı korumayı kabul etmeyi gereksindiği, ifade edilmiş olmayı bekleyen ifade edilmemiş cümlelerin eşit şekilde tutarsız görüş içerdiği düşüncesine adar. O zaman, bu görüş açısından herhangi bir bağımsız tarihsel gerçeklik fikri tutar-sız olarak terk edilmemelidir. Fakat bu yalnızca anlatı tarihlerine değil aynı zamanda geçmiş hakkındaki her hangi bir iddianın herhangi bir çeşidine uygulanan bir şüpheli-liğe neden olur. Bununla birlikte, birinci bölümde gördüğümüz gibi, şüpheliğinin bu çeşidinin kendisi tutarsız olduğu için, onu gerektiren anti-realist sav doğrulanamaz.

Anlatıların kullanımı böylece anti-realistlerin iddia ettikleri imalara sahip olamaz. Buna rağmen, anti-realist görüşü reddetmek anlatıların geçmişle nasıl bağlantı kurdu-ğunu anlamakla benzer değildir. Çok önce sunulmuş düşüncelerden, onların bize ne olduğunu söyleyerek ve bize onun niçin olduğunu nasıl anlamamız gerektiğini göstere-rek o şekilde gerçekleştirdikleri görülebilir. Fakat bu, anti-realistlerin haklı olarak ısrar ettikleri gibi, öznenin ve tarihininkileri içerdiğinden dolayı, bireyler, olaylar, ve çok farklı bağlamlarla farklı bakış açılarından kurulan ilişkiyi içeren anlatının kendi rolüne yetersiz adalet uygulamak gibi görünür. Üstelik, o ne realistler için rahatsız edici olanı, tarihçilerin tüm tanımlarında uyuşmadığı gerçeğini açıklayabilir ne de o anlaşmazlık-ların kaynağını gösterebilir.

Bir ümit verici düşünce tarihin niteliği olan 'şekilsel anlamın' bir özel formunu sağlayan olarak tarihsel anlatı kavramını içerdiği³². Farklı bir şekilde düşünülebilen bu düşüncenin iki görünüşü vardır. İlki anlatının zaman sınırlı bir bütünü'nün bölümleri olarak geçmişin farklı bölümlerini tamamladığıdır. Bu anlatı cümlesi düşüncesine geri dönersek oldukça kolay bir şekilde anlaşılabilir. Burada bazı olay ya da kurumlar ön-cekli olay ya da kurumun sona ermesinden sonraya kadar sona erdiği geniş skaladaki olay ya da kurumun bağlamında tanımlanabilir. Bununla birlikte, önceki ve sonraki olayları keyfi bir şekilde birleştirirlerse tarihçilerin böylesi ifadelerin hakikati hakkın-daki iddialarını sürdüremedikleri açıktır. Petrarch'ın Ventoux'a tırmanışını endüstriyel devrimin başlaması olarak değil Rönesans'ın başlaması olarak tasvir edebiliriz. Bu anlatı cümlelerinde anlatılabilen birbirine uzak olaylar için zaman skalasının bir ko-nusu değildir. İhtiyaç duyulan şey uygun bir sınıfın 'colligatory kavramı' ne şekilde adlandırılmakta olduğudur³³. Colligatory kavramı tarihçilerin ilgilendiği olayların ve

32 Mink, L. O. 1978, a.g.y.

Dray, W. H. 1993, a.g.y.

33 Walsh, W. 1967: *An Introduction to Philosophy of History* (2nd edn). London: Hutchison and Co.

bireylerin çeşitli ilişkilerde görüldüğü ve böylece farklı anlam türlerinin elde edildiği bazı geniş zamanlı hareketlere ya da bazı gelişen fikirlere ilişkin olanlardan biridir. Fakat böylesi bir kavramın uygun bir türü olup olmadığına ne karar verir? Örneğin; niçin endüstriyel devrim değil de Rönesans Petrarch için uygundur? Bu soruya cevabın iki bölümü vardır. İlki tarihçinin bu bakış açısının deneysel olarak doğru olduğunu onaylayarak ortaya çıkan yeni ilişkilerini gösterebilmek zorunda olduğudur. Temelde herhangi bir colligatory kavramının herhangi bir bireyin aktivitelerinin anlamını anlama girişiminde kullanılamayacağına bir nedeni yoktur. Fakat uygunluğun minimum koşulu tarihçinin olanakları sermek için deneysel desteği sağlayabilmesi olmalıdır. İkincisi colligatory kavramının, örneğin; genel anlamda uygulama olarak cinayet gibi yalnızca olayları genel terimlerle yeniden sınıflanmasını kabul edenlerden biri olması gerektiğidir. Rönesans ya da Fransız devrimi gibi, belirli tarihsel konuları belirtenlerden biri olmalıdır. Böylece, niteliği yalnızca tarihsel arka planı ile araştırılabilen, diğer belirli fenomenin bağlantılarının ışığında belirli tarihsel fenomeni anlamayı içerdiğinden dolayı, uygun kavramlar altındaki colligating özellikle anlamının tarihsel bir formudur. Tarihler arasında apaçık bir şekilde çözülemeyen geniş zamanlı anlaşmazlıkların varoluşu tarihsel anlatıların temel niteliklerinden biri olursa, o realistler için problem olan şeyi açıklayabilir gibi görünür. Çünkü bazı olaylar ve insanlar farklı uygun colligatory kavramlar altında toplanabilir. Bunu görmek için o sadece, örneğin, Roma ve Protestan kiliselerinin tarihiyle, teolojiyle, kiliseler ve devletler arasındaki ilişkilerin değişimiyle ve modern Protestan vicdanın gelişimiyle ilgili olarak bağışlanmanın suistimaline karşı Luther'in 95 tezinin anlamını düşünmeye ihtiyaç duyar. Bununla birlikte, gerçekte, farklı colligatory kavramları tarihçilerin benzer olayların farklı anlatı tanımlarını açıklamasına nasıl ulaştıklarını açıklayabilirken, bu farklılıkların sadece colligatory kavramları tutarsız ise tekrar çözülmez olduğu gösterilir. Fakat onlar var oldukları bilinen belirli geniş zamanlı tarihsel fenomenin kavramları oldukları için, tutarsız olamazlar. Bu yüzden, böylesi bir anlaşmazlık meydana geldiğinde, bu yalnızca sorudaki colligatory kavramları aracılığıyla belirtilen konuların önemi ile ilgisi hakkındaki anlaşmazlığa atfedilebilir. Fakat onlar tarihsel hakikatin doğru bir şekilde betimlenebildiği yalnızca tek bir yol olduğuna inanmadıkça, tarihçilerin bu tanımların uyumsuz olduklarını düşünmek zorunda olduklarının bir nedeni yoktur. Fakat daha önce gördüğümüz gibi, bir gerçekliği belirtmenin ve betimlemenin çok farklı yollarının olduğunu yadsımaya gerek duymaksızın, tüm doğru ifadelerin ve tanımların belirttiği bölümlerin, yalnızca tek bir gerçekliği olduğunu bir realist kabul edebilir. Tarihsel anlatının bu kavrayışının ikinci yönüne onun bir görüş olduğu kavramına dönmek gereklidir. Bu kavram anlatıların hakikatlerinin nasıl anlatıldığını betimlemek için denemede çok fazla kullanılmaktadır. İki alternatiften birini kabul etmek bir isteksizlikten doğar. Birincisi anlatıların hakikati ifade etmesidir, çünkü bu durumda onların doğruluğu ifadelerin ve onların içerdiği açıklamaların işlevinden biraz daha fazla bir şey olabilir. Alternatif anlatının tarihçinin araştırmasının sonuçlarını daha kabul edilebilir hâle getirmenin edebî bir şekli olduğu ve, bu durumda, kişinin anlatıya herhangi bir hakikat değeri atfedememesidir. Görünüş kavramı ile bağlantılı olarak ortaya konan iddia, bununla birlikte, tarihsel anlatıların bir anlama formu, parçalar bütüne yukarıda betimlendiği gibi değil fakat tarihçinin sonuçlarını sadece onların anlatıda ifade edilme şekli ile kavranabileceği bir tarzda bağlandığı, meydana

getirebilmek için içeriklerinin açıklayıcı değerinin ötesine gittiği iddiasıdır. Böylece, hakikati belirlemekten çok anlatı onu gösterir. Burada kullanılan bir analogi bir müzik eserini anlamamanın o parçayı dinlemek dışında hiç bir yolunun olmadığına çoğu kez iddia edildiği müzikle yapılan analogidir. Aynı şekilde bir tarihsel anlatının parçalarla bütün ilişkilerini anlamamanın onun son tahlilde bunları sergilediği şekilde kavramanın mümkün olmadığı ileri sürülür.

Bununla birlikte müzikli analogi hem yararlı hem de yararlı değildir. O bir müzik eserini ardışık olarak, yani sonraki bir temanın başka bir temaya nasıl bağlandığını veya başka bir temadan nasıl geliştiğini kaydedercesine ve en nihayetinde eseri bir bütün olarak kavrarcasına, dinlemekle karşılaştırabilme anlamında yararlıdır. Sonraki durumda, örneğin, nasıl bir şeyin sonra neyin geleceğinin habercisi olduğu gibi, görerek parçanın bazı bölümlerinin çok daha karmaşık bir yorumunu elde edebilir. Benzer bir şekilde, anlatılar kronolojik sıraları doğru kabul ettikleri için, onlar sırasal bir yapıya sahiptirler – ama tarihçi colligatory kavramlarının kullanımı aracılığıyla ve gerçekliği geçmişi kapsayan bir bakışla gören bir durum aracılığıyla ilişkilerin ve bağlamaların farklı gruplarını anlatarak, çok farklı şekillerdeki bir kronolojik sıranın bölümlerini anlamak için bize olanak sağlar. Müzikli analogi, bununla birlikte, müziğin herhangi bir şey hakkında olduğu, benzer bir şekilde tarihsel anlatının herhangi bir şey hakkında olduğu açık olmadığına yararsızdır. Birinin müzikal örneğinde kavrayabildiği karşılıklı ilişkiler dışarıda müzik parçasının yerini aldığı herhangi bir şeyi belirtmez. Fakat kişinin anlatı tarihinde kavramak zorunda olduğu, anlatı tanımında sunulan sadece o şekilde yapabilese bile, anlatının hakkında olduğu yani tarihsel gerçekliğin özellikleri olmalıdır. Üstelik, onu belirtmekten ziyade bir bütünün niteliğini gösteren bir yol olarak onu sunmayla anlatıya biricik kavrama değerini veren bu girişim tarihçilerin sonuçlarını anlatıdan çıkarılamaz olduğu önerisi ile değerlerinin belli bir şekilde olduğunu iddia ettikleri güçlükle karşılaşır. Benzer tarihsel olayların iki farklı anlatı tanımlarının aslında uygunluk içinde olup olmadıklarını sorabildiğimiz, ve sorduğumuz için, ve farklı okuyuculara hitap ettiklerinden dolayı ortaya çıkabilecek farklılıkları dikkate aldığımız için oldukça kolay karar verebiliriz. Bu güçlükler, anlatıların olması nedeni ile, anlatıların gösterdiğini düşündüğümüz şeyin tanımını çürütmez, fakat onlar anlatıların kendi içsel görüntüleri nedeni ile bunu gösterdiği iddiası hakkındaki şüpheyi yayarlar. Bu yüzden anlatıların bölümlerinin herhangi biri tarafından belirlenenlerden farklı olduğunu, fakat bununla birlikte gerektirdiği gibi apaçık olabilen geçmiş hakkındaki hakikatlerin kesin ifadeleri olduğunu reddetmek için bir neden yok gibi görünür.

Bununla birlikte, bazı tarihsel anlaşmazlıkların temelde çözülemez olup olmadığı sorulmuş olarak kalır. Varolan önerilerin onların farklı **metafiziksel** ya da değerlendirilmiş ön kabullere dayandığı temelleri güçlü bir şekilde savunulmaktadır³⁴. Bu Marksist ve liberal politik tarihçilerin 19. yy'ın anlatı tanımlarını yazdıkları farklı tarzların yardımıyla açıklanabilir. Liberal partili için o özgürlüğün büyümesi iken, Marksist için konuyu birleştirmek kapitalizmin çöküşüdür. Fakat bu apaçık güçlüklerin arkasında.

34 Walsh, W. H. 1967, a.g.y.

Walsh, W. H. 1986: *Fact and value in history*. In M.C. Doerer and J. N. Kraay (edn), *Facts and Values*. Dordrecht: Martinus Nijhoff.

insanoğlunun doğasının farklı metafiziksel anlayışları bulunur. Marksist için, insanoğlu yaşamı aracılığıyla kendi kendisinin başlıca yetiştiricisidir ve bunun yapılmasını kaçınılmaz biçimde mümkün kılmak için bunu, gelişen teknolojik, ekonomik ve ideolojik sistemlerle ilgili gereksinimlerin ışığında açıklanması gerekenlerin tümü izler. Liberal partili için, diğer taraftan, insanoğlu zorunlu olarak özgürdür, ve insanoğlunun tarihinin anlamı olan konu özgürlüğün devredilemez haklarını en iyi şekilde sağlayan kurumlar bütünüdür. Böylece, Marksist tarihçinin 19. yy'da 'liberal' kurumlar denilen gelişmeyi belli bir aşamada kapitalizmin gerektirdiği gizli tutulmuş anlatımlar olarak gördüğü yerde, liberal onları insanların her zaman devredilemez haklarının bilincinde olduğu toplu yorumlar olarak görür³⁵. Bunlar, elbette, birbiriyale bağdaşmayan metafiziksel görüşlerdir ve o noktada tarihçilerin genellikle dikkatini çekmeyen bu tarz metafiziksel tartışmanın dışında onları çözümenin bir yolu yoktur. Bu böyle ise, onların onunla uğraşmak zorunda olduğu tartışılabilir. Fakat anlaşmazlık bir kez çıkarıldığı için ve sadece bazı metafiziksel sistemlerinin keşfedilen hakikatlerinin olası varoluşların tümü için bu çok iyimserdir. Fakat bu imkansız bir rüya gibi görünür. Sonunda, bu yüzden, geniş zamanlı tarihsel tanımların nesnellik iddialarının dayandığı metafiziksel perspektif göreceli olmalıdır. Fakat bunun tarihin ulaşmayı çok isteyebildiği nesnellığe bir sınır getirmesine rağmen, o tarihsel bilginin diğer herhangi bir bilgi türünden daha az tanınmış olduğunu göstermez. Çünkü sonuçlarının benzer nitelendirmelere maruz kalmadığı bir bilgi dalı yoktur. Tarihten ziyade doğa bilimlerinde daha az anlaşmazlık görüldüğü olgusu, tarihçiler çoğu kez varsayımlarının en azından bazıları hakkında uzlaşmazken, fakat onların hiç bir şey içermedikleri değil, doğa bilim teorilerinin doğanın gerçekliği hakkında uzlaşmış varsayımlar içerdiği olgusunun bir sonucudur.

5- Sonuç

Tarihçiler belirli bir tarihsel toplumda yaşarlar, belirli bir tarihsel toplumun ilgilerini paylaşırlar ve belirli bir tarihsel toplum için yazarlar. Önceki tartışmadaki temel öğeler doğru ise, onlar nesnel hakikati araştırırlar; fakat son tanımlamaları için iddia edilebilen nesnellik düzeyi toplumlarının kendisini algılaması, sorgulanmayan metafiziksel varsayımları ve hem de, muhtemelen, değerlendirme ölçütleri değişik şekillerde göreceli olmalıdır. Fakat böylesi bir görecelik geçmişi düşünmenin temellendirilmiş bir yolu olmadığı anlamına gelmez. O yalnızca tarihçi bütünü gören Tanrının bakış açısına erişmek için konumunun zamana ait ve kavramsal sınırlamalarını gözden kaçırsa bu anlama gelir. Fakat böylesi bir bütün ve böylesi bir bakış açısı düşüncesinin anlaşılır olduğu açık değildir. Tarihsel bilginin bir perspektiften olması gerektiği olgusu bu yüzden onun niteliğine zarar vermez. Bununla birlikte, tarihsel bilgi böylesi bir beklentinin gerektirdiği biçimde basit bir şekilde bir araya toplanmış olmadığı için, temelli olarak evrensel tarihin eski beklentisine son verir. Şimdi basit bir şekilde geçmişe eklenen bir şey değil onun bir gelişmesidir; ve, yeni şimdiler varlığa geldikçe, yeni colligatory kavramları gerektirdiği için, geçmişin farklı bölümleri arasında ya da

³⁵ Mandelbaum, M. 1971: *History, Man and Reason: A Study in Nineteenth-Century Thought*. Baltimore and London: The John Hopkins Press.

şimdi ve geçmiş arasında, varolurlarsa, farkına varabileceğimiz yeni ilişkilerden yeni zamana ait bakış açıları olmalıdır. Fakat bu yalnızca şimdi farkına varabileceğimiz şeyin, gördüğümüz gibi, colligatory kavramları çelişkili olamayacağı için yanlış olması gerektiği anlamına gelmez. Bu yüzden, esas neden bir bütün olarak herhangi bir tanımın neden göreceli olarak düşünülmesi gerektiği onu etkileyen görüş açısının göreceli metafiziksel varsayımları içerdiği gerçeğinde yatar.

Çev: Ayşe YAVUZ

Kaynaklar

- Ankersmit, F.R. 1983: *Narrative Logic*. The Hague: Nijhoff.
- Berlin, I. 1966: *The concept of scientific history*. In W.H. Dray (ed), *Philosophical Analysis and History*, New York and London: Harper and Row.
- Carr, D. 1986: *Time, Narrative and History*. Bloomington: University of Indiana Press.
- Collingwood, R.G. 1993: *The Idea of History* (revised edn). Oxford: Oxford University Press.
- Danto, A. C. 1965: *Analytic Philosophy of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Donagan, A. 1966: The Popper- Hempel theory considered. In W. H. Dray (ed.), *Philosophical Analysis and History*, New York and London: Harper and Row.
- Dray, W. H. 1957: *Laws and Explanation in History*, Oxford: Oxford University Press.
- 1980: *Perspectives on History*, London: Routledge and Kegan Paul.
- 1993: *Philosophy of History* (2nd edn). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Gadamer, H.G. 1975: *Truth and Method*. London: Sheed and Ward.
- Gallie, W.B. 1964: *Philosophy and the Historical Understanding*. London: Chatto and Windus.
- Goldstein, L. J. 1976: *Historical Knowing*. Austin, Texas Press.
- 1977: *History and the primacy of knowing*. *History and Theory*, 16,4.
- Gorman, J. L. 1982: *The Expression of Historical Knowledge*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- 1992: *Understanding History: An Introduction to Analytical Philosophy of History*. Canada: University of Ottawa Press.
- Hart, H. L. and Honoré, T. 1985: *Causation and the Law* (2nd edn). Oxford: Clarendon Press.
- Hempel, C. G. 1959 (1942): *The function of general laws in history*. In P. Gardiner (ed.), *Theories of History*, New York: The Free Press.
- 1974: *Reasons and covering laws*. In Gardiner (ed.), *The Philosophy of History*. London: Oxford University Press.
- Krausz, M. 1974: *History and its Objects*. *The Monist*, 74,2.
- Lovejoy, A. O. 1959: *Present standpoints and past history*. In Hans Meyerhoff (ed.), *The Philosophy of History in Our Time*, New York: Doubleday and Company.
- MacIntyre, A. 1981: *After Virtue*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Mandelbaum, M. 1971: *Man and Reason: A Study in Nineteenth – Century Thought*. Baltimore and London: The John Hopkins Press.
- McCullagh, C. B. 1984: *Justifying Historical Descriptions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, R. W. 1987: *Fact and Method*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mink, L. O. 1970: *History and fiction as modes of comprehension*. *New Literary History*, 1.
- 1978: *Narrative form as a cognitive instrument*. In R. H. Canary and H. Kozicki (eds), *The Writing of History: Literary Form and Historical Understanding*, Madison: The University of Wisconsin Press.
- 1987: *Historical Understanding* (edited by B. Fay, E. O. Golop and R. T. Vann). Ithaca: Cornell University Press.
- Nowell-Smith, P. 1977: *The constructionist theory of history*. *History and Theory*, 16,4.

- Oakeshott, M. 1933: *Experience and Its Modes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pompa, L. 1993: *The possibility of historical knowledge*. The Supplementary Proceedings of the Aristotelian Society.
- Russell, B. 1921: *The Analysis of Mind*. London: George Allen and Unwin.
- Von Wright, G. H. 1971: *Explanation and Understanding*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Walsh, W. H. 1967: *An Introduction to Philosophy of History* (2nd edn). London: Hutchison and Co.
- 1986: *Fact and value in history*. In M. C. Doeser and J. N. Kraay (eds), *Facts and Values*, Dordrecht: Martinus Nijhoff.
- White, H. 1973: *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore and London: The John Hopkins Press.
- 1978: *The historical text as literary artefact*. In R. H. Canary and H. Kozicki (eds), *The Writing of History: Literary Form and Historical Understanding*, Madison: The University of Wisconsin Press.
- White, M. 1965: *Foundations of Historical Knowledge*. New York and London: Harper and Row.
- Winch, P. 1958: *The Idea of a Social Science*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Young, G. M. 1936: *Victorian England: Portrait of an Age*. London: Oxford University Press.